

KODANIKUÜHISKONNA
ARENGUKAVA
2015–2020.
Rakendusplaani
täitmise aruanne
esimese tegevusaasta
kohta

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Rakendusplaani 2015–2018 eesmärkide saavutamise kokkuvõte Esimese tegevusaasta kohta	5
2. Ülevaade 2015. aastal elluviidud tegevustest alaeesmärkide ja meetmete kaupa	8
Alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	8
Alaeesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega	17
Alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavalt ressursi arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks.....	24
3. Maksumus 2015. aastal	34

SISSEJUHATUS

„Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ (edaspidi *arengukava*) on valdkondlik arengukava, mis sätestab kodanikuühiskonna arendamise põhimõtted ja eesmärgid. Arengukava ning „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020. Rakendusplaan aastateks 2015–2018“ (edaspidi *rakendusplaan*) kiideti heaks 15. veebruaril 2015. aastal Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 83. Kodanikuühiskonna arengukava tegevuste koordineerimise ja elluviimise eest vastutab siseminister. Valdkonna arengukava viiakse ellu rakendusplaani alusel, mis on kooskõlas kehtiva riigi eelarvestrateegia ja järgmise aasta riigieelarve seadusega. Rakendusplaan koostati aastateks 2015–2018 ning seda pikendatakse igal aastal ühe aasta võrra. Rakendusplaanis esitatakse üld- ja alaeesmärgid koos mõõdikutega; meetmed koos eesmärkide, mõõdikute ja tulemustega; tegevused ja nende soovitud tulemused või väljundid; vastutajad meetmete ja tegevuste kaupa ning rakendamise maksumus alaeesmärkide, meetmete, tegevuste, vastutavate ministeeriumite ja aastate kaupa riigi eelarvestrateegia perioodil. Arengukavas sätestatu kohaselt esitab siseminister Vabariigi Valitsusele üks kord aastas aruande arengukava ja rakendusplaani täitmise kohta.

Arengukava üldeesmärk on **tegutsemisvõimekad vabaihendused ning ühiskondlikult aktiivsed elanikud**, panustades nii riigivalitsemise tulemusvaldkonna eesmärgi „Kodanikualgatuse ja osalusdemokraatia edendamine kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöös“ saavutamisse. Tuginedes „Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioonis“ (edaspidi *EKAK*) ning eelmises kodanikuühiskonna arengukavas sõnastatud väärtustele, jätkab arengukava demokraatliku ning avatud ühiskonna traditsiooni kujundamist ja kindlustamist ning loob toimiva EKAK-i elluviimise süsteemi, millega aidata kaasa selle pikaajaliste prioriteetide saavutamisele: kodanikualgatuse tugisüsteemi toimimise tagamine ja arendamine, avaliku võimu ja kodanikualgatuse partnerlusel põhineva koostöökultuuri juurutamine, heade koostöötavade tutvustamine ja laialdane kasutuselevõtt ning elukestva kodanikuhariduse aktiivne edendamine.

Üldeesmärgi saavutamiseks on arengukavas seatud kolm alaeesmärki: kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud (alaeesmärk 1); kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega (alaeesmärk 2); võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks (alaeesmärk 3).

Arengukava viiakse ellu tihedas koostöös kodanikuühendustega ja panustab valitsusasutuste ja vabaihenduste koostöö edendamisse valdkonna arendamisel. Arengukava on suunanäitaja ka kohalikele omavalitsustele (edaspidi ka *KOV*), kuivõrd neil on oluline roll kohaliku elukeskkonna kujundamisel, sealhulgas teenuste osutamisel ja delegerimisel ning kodanikuühenduste rahastamisel.

Arengukava haakub mitme ministeeriumi valitsemisala valdkonnaga avalike teenuste delegerimise, sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse teemadel. Konkreetsemalt

haakub arengukava Sotsiaalministeeriumi (nt sotsiaal- ja tööturuteenuste osutamiseks sotsiaalne innovatsioon ja sotsiaalne ettevõtlus), Haridus- ja Teadusministeeriumi (nt kodanikuharidus, koolidemokraatia, noorte osalus), Kultuuriministeeriumi (nt eesti keelt mittekõnelevatele inimestele suunatud tegevused, avatud hoiakute ja aktiivse ühiskondliku osaluse soodustamisele suunatud tegevused keelelis-kultuurilisest taustast sõltumata), Justiitsministeeriumi (nt laiem õiguskeskkond, statistika) ja Rahandusministeeriumi (nt kodanikuühendusi puudutavad andmed ja statistika) valitsemisala valdkondadega ning Siseministeeriumi teiste poliitikavaldkondadega (nt kogukonnakeskne turvalisus ja uussisserändajate ühiskonnas osalemise toetamine).

Kodanikuühiskonna edendamise eesmärgi viiakse ellu ka teiste arengukavade, nt „Eesti regionaalarengu strateegia 2014–2020“¹, lõimumisvaldkonna arengukava „Lõimuv Eesti 2020“², „Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel 2014–2016“³ kaudu. Arengukava omab otseseid ja kaudseid seoseid riigi arenguvisionidokumentides kinnitatud eesmärkide ja tegevustega ning teiste valdkondade arengukavade ja dokumentidega, nt Eesti säästva arengu strateegia „Säästev Eesti 21“, konkurentsivõime kava „Eesti 2020“, „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“, „Eesti julgeolekupoliitika alused“, „Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“, „Siseturvalisuse arengukava 2015–2020“.

Arengukava kolme alaeesmärgi saavutamist toetavad üheksa meetet. Nende saavutamist kajastavad 12 arengukava ja 17 arengukava detailse rakendusplaani 2015–2018 mõõdikut. Aruande lisa 1 annab ülevaate kasutatud eelarvehenditest alaeesmärkide kaupa. Rakendusplaani 2015–2018 eelarvehendid Siseministeeriumi haldusalas olid planeeritud, lähtudes 2015. aasta riigieelarvest ja riigieelarve strateegiast 2015–2018.

Rakendusplaani aruanne koostati Riigikantselei, sidusministeeriumite, SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital ja Siseministeeriumi strateegiliste partnerite Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit, Eesti Külaliikumine Kodukant, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik esitatud andmete ja aruannete põhjal. Aruande punkt 3 annab ülevaate 2015. aastal kasutatud ja planeeritud eelarvelistest vahenditest alaeesmärkide kaupa. Riigi strateegiliste planeerimise põhimõtete kohaselt kajastatakse rakendusplaanis ainult kodanikuühiskonna arendamise valdkonna jaoks otseselt planeeritud rahalisi vahendeid. Teistes Vabariigi Valitsuse kinnitatud valdkondlikes või valitsemisalade arengukavades planeeritud nende tegevuste maksumuseks, mis panustavad valdkonda, kuid teiste arengukavade raames, on rakendusplaanis märgitud null. Rakendusplaanis planeeritud tegevuste, mida rakendusplaani kohaselt ei planeeritud 2015. aastal ellu viia ja mille kohta 2015. aastal kulud puudusid, maksumuseks on samuti märgitud null.

Aruanne saadeti tutvumiseks sidusministeeriumitele ja EKAK-i ühiskomisjoni liikmetele.

Aruande on koostanud Siseministeeriumi kodakondsus- ja rändepoliitika osakonna nõunik Ursula Pensa (tel 612 5191, e-post: ursula.pensa@siseministeerium.ee).

¹ Rakendusplaani tegevused 3.1.2; 3.1.4

² Rakendusplaani tegevused 1.3.6, 3.1.6

³ Rakendusplaani meetmed 1.1; 1.3 ja rakendusplaani tegevused 1.1.1; 1.1.2; 1.1.3; 1.2.5; 1.2.6; 3.1.11,

1. RAKENDUSPLAANI 2015–2018 EESMÄRKIDE SAAVUTAMISE KOKKUVÕTE ESIMESE TEGEVUSAASTA KOHTA

Rakendusplaan võeti vastu 2015. aasta algul. Aasta jooksul viisid arengukava rakendusplaani tegevusi ellu nii ministeeriumid kui ka Siseministeeriumi strateegilised partnerid. Rakendusplaani tegevuste puhul oli näha selget edasiminekut, kuid olulisi suuremaid uuringuid 2015. aastal läbi ei viidud, seetõttu jäid mitmed arengukava üld- ja alaeesmärkide mõõdikud seiramata. Viimased suuremad uuringud tehti 2012.–2014. aastal (sh „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014“⁴, „Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013“⁵, „Kodanikualgatust toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011–2012“⁶, „Vabaühenduste sisedemokraatia uuring“⁷). Selleks et saada kodanikuühiskonna ning kodanikuühenduste kohta täpsemat teavet, on oluline koguda riiklikku statistikat, millele pannakse rohkem rõhku 2016.–2017. aastal⁸.

Rakendusplaanis sisaldub rohkem tegevusi kui piiratud ressursside abil on võimalik ellu viia. Arengukavas on märgitud, et arengukava ja selle eesmärged on võimalik sisuliselt täita vaid piisava ressursi olemasolu korral. Seetõttu on oluline rõhutada, et ka järgmistel aastatel tagab rakendusplaani eduka elluviimise piisava ressursi olemasolu. 2016. aastal on arengukava elluviimine tagatud vastavalt rakendusplaanis olevatele rahalistele vahenditele.

Täpsema ülevaate mõõdikute tulemustest annab tabel 1.

Mõõdik	Algtase	2015	2020
Üldeesmärk			
Kodanikuühenduste osakaal, kes saavad toetust kolmest või enamast rahastamisallikast ⁹	38% (2014)	Mõõdikut ei seiratud	45% (2020)
Vabatahtlikus tegevuses osalemise määr ¹⁰ ja keskmine vabatahtliku tegevuse maht ¹¹	31% / 63 tundi (2013)	Mõõdikut ei seiratud	36% / 90 tundi (2020)

⁴ Rikmann, E., Keedus, L. jt (2014). Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine Eestis 2014. Uuringu raport. Tallinn: Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Tallinna Ülikool.

⁵ Uus, M., Hinsberg, H., Mänd, T., Batueva, V. (2013). Vabatahtlikus tegevuses osalemine Eestis 2013. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

⁶ Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus (2012). Kodanikualgatust toetavad väärtused ja käitumismustrid Eesti elanikkonnas 2011–2012. Uuringu raport. Tallinn: Kodanikeühiskonna uurimis- ja arenduskeskus. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut, Tallinna Ülikool.

⁷ Uus, M., Matt, J., Vallimäe, T. (2014). Vabaühenduste sisedemokraatia uuring. Analüüsiaruanne. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.

⁸ Statistikat kogutakse järgmiste punktide kaupa: ühenduste arv, tegevusala, täistööajale taandatud töötajate arv, tuluallikad kokku ja liikide kaupa, kulud kokku ja sh tööjõukulud, varad kokku ja sh põhivara, kohustused kokku, füüsiliste ja juriidiliste liikmete arv, kodanikeühenduste panus SKP-sse.

⁹ Rahastamisallikad on liikmemaksud, KOV-i toetused, toetused riiklikest fondidest või riigieelarvest, toetused era- või kohalikest fondidest, tulu majandustegevusest, toetused Eestis elavatelt eraisikutelt või Eesti ettevõtetelt, välisriikide valitsusasutustelt, ettevõtetelt, eraisikutelt või organisatsioonidelt, loteriid ja heategevus jm.

¹⁰ Osakaal Eesti elanikkonnast, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud vabatahtlikus tegevuses, kui arvestada nii teadlikke kui mitteteadlikke vabatahtlikke. Vabatahtlikeks loetakse nii need vastajad, kes lugesid end

Eesti kodanikuühiskonna üldine elujõulisus ¹²	2,0 (2013)	2,0	1,9 (2020)
Alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud			
Poliitikakujundamise kvaliteet	Mõõdikut täpsustatakse 2016. aastal	Mõõdikut täpsustatakse 2016. aastal	Mõõdikut täpsustatakse 2016. aastal
Nende MTÜ-de osakaal, kes teevad regulaarset koostööd KOV-iga / valitsusasutusega ¹³	42% / 13% (2014)	Mõõdikut ei seiratud	60% / 15% (2020)
Osakaal elanikkonnast, kes väljendab osalusdemokraatlikke hoiakuid ¹⁴	67% (2012)	Mõõdikut ei seiratud	71% (2020)
Alaeesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega			
Uute teenuste osutamise viiside arv	5 (2015)	5	Suureneb
Teenuste kättesaadavus, kvaliteet, hind ja mõju. Kodulähedaste ja kohalike lihtteenuste hea kättesaadavus KOV-ides ¹⁵	70% (2015)	70%	Suureneb
Nende MTÜ-de osakaal, kes on saanud tulu avalike teenuste osutamisest / Nende MTÜ-de osakaal, kes on teeninud viimasel aastal omatulu	23% (2014) / 13% (2010)	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb / suureneb (2020)
Alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavalt ressursi arenguks ja			

vabatahtlikuks definitsiooni kohaselt, kui ka need, kes on osalenud vähemalt ühes vabatahtlikus tegevuses, mille uuringu läbiviijad välja tõid.

¹¹ Keskmiselt panustatud aeg vabatahtlikku tegevusse viimase 12 kuu jooksul kokku.

¹² Indeks koosneb seitsmest osast: õiguskeskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, eestkoste ja poliitika mõjutamine, teenuste osutamine, infrastruktuur ja avalik maine. Hinnatakse skaalal 1–7, kus 1 on kõige parem ning 7 kõige kehvem näitaja.

¹³ Regulaarne koostöö on siin kasutatud samatähenduslikuna aastast aastasse korduva koostööga.

¹⁴ Osakaal vastajatest, kes on täiesti või pigem nõus vähemalt ühega järgmistest väidetest: koos tegutsedes saavutab ühiskondlikes asjades enam kui üksinda, inimesed peaksid aktiivsemalt osalema ka ühiskondlike küsimuste lahendamisel, inimestel peab olema võrdne võimalus ühiskonnas tegutseda, sõltumata nende poliitilisest kuuluvusest või eelistustest jne.

¹⁵ Lähtutud on Skytte Instituudi poolt läbiviidud uuringust, millega muuhulgas analüüsiti teenuste osutamise asukohti, teenuse osutajat, teenuse kaugust ning teenuspiirkondi. Täpsem teave http://skytte.ut.ee/sites/default/files/ec/teenuskeskuste_uuringu_lopparuanne.pdf

mõjusaks tegutsemiseks			
Nende MTÜ-de osakaal, kes kaasavad oma tegevusse vabatahtlikke	68% (2014)	68%	73% (2020)
Tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja kuulujatele tehtud annetuste kogusumma ¹⁶	16,6 mln eurot (2014)	16,6 mln eurot (2014)	21 mln eurot (2020)
Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal ¹⁷	30,3% (2014)	30,3% (2014)	33% (2020)

Kodanikuühiskonna arengukava kõige olulisemad algatused 2015. aastal olid:

- „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ tutvustamine ja levitamine vabaihenduste liidu EMSLi poolt. Sealjuures viidi kohalikes omavalitsustes läbi küsitlus juhendmaterjali kasutamise kohta. Muu hulgas tuli vastustest välja, et küsitlusele vastanud KOV-idest on 94% (78) teinud viimasel kolmel aastal koostööd kodanikuühendusega, märkides koostöövormideks kohaliku elu kujundamisse kaasamise, korraldanud koostöös üritusi, tegelenud projektide kaasfinantseerimisega ja ühendustele tegevustoetuste määramise, ümarlaudade korraldamise;
- vabaihenduste rahastamise juhendmaterjali järgimisest ministeeriumite praktikates ülevaate koondamine Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu (edaspidi EMSL) poolt;
- kodanikuühenduste mõju kindlaks tegemise veebilehe loomise algatamine MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku poolt;
- „Vabatahtliku sõbra“ märgise loomine ja väljaandmine MTÜ Eesti Külaliikumine Kodukant poolt.

Kodanikuühiskonna arengukava 2016. aastaks planeeritud olulisemad tegevused:

- Riigikantselei viib läbi kaasamisprojektide hanked, mille eesmärk on kaasamise süsteemsuse toetamine, pakkudes lisarahastuse võimalusi kaasamispraktikate tugevdamiseks. Tegevusega toetatakse l. alaeesmärgi esimest ja teist meetet.
- Korrastatakse ja ühtlustatakse kodanikuühenduste rahastamist, selle raames luuakse Siseministeeriumi eestvedamisel toimiv rahastajate võrgustik ning tutvustatakse laiemalt „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“. Siseministeeriumi strateegiline partner EMSL töötab vabaihenduste ettepanekutega riigieelarvest rahastamise korrastamiseks ning tõhustamiseks.
- Tutvustatakse kodanikuühenduste mõju kindlaks tegemise veebilehte ning võetakse see kasutusele.

¹⁶ Maksu- ja Tolliametile esitatud INF 4 deklaratsiooni andmed. INF 4 deklaratsiooni esitasid kuni 2011. aastani kõik tulumaksusoodustusega MTÜ-de, SA-de ja usuliste ühenduste nimekirja kuuluvad isikud, erakonnad, avalik-õiguslikud ülikoolid ja haiglaid haldavad isikud, kuid pärast seda on INF 4 esitamine kohustuslik vaid sellesse nimekirja kuuluvatele ühingutele. Need, kes saavad maksustavaid annetusi ehk ei kuulu tulumaksusoodustusega ühingute nimekirja, saadud annetusi ei deklareeri, annetuste andjad on need juba deklareerinud ja maksustanud.

¹⁷ Vähemalt ühe palgalise töötajaga MTÜ-de osakaal majanduslikult aktiivsetest (st Eesti Statistikaameti kasutatava statistilise profiili kuuluvatest) MTÜ-dest.

2. ÜLEVAADE 2015. AASTAL ELLUVIIDUD TEGEVUSTEST ALAEESMÄRKIDE JA MEETMETE KAUPA

Allpool on esitatud 2015. aastal elluviidud tegevused „Kodanikuühiskonna arengukava rakendusplaanis 2015–2018“ sätestatud alaeesmärkide ning meetmete kaupa.

Oluline on rõhutada, et arengukava kaks esimest alaeesmärki on ühtmoodi olulised, kolmas alaeesmärk aga aitab kaasa esimese kahe saavutamisele.

ALAEESMÄRK 1: KODANIKUÜHENDUSTE POLIITIKA KUJUNDAMISES OSALEMINE ON ÜHISKONNAS LOOMULIK JA VÄÄRTUSTATUD

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks: osalemis- ja koostöövõimalustest teadlikkuse tõstmine, osalemis- ja kaasamiskultuuri parandamine ning osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega.

Eesmärgi elluviimisesse panustavad Siseministerium, Riigikantselei, Eesti Koostöö Kogu, Rahandusministerium ning Siseministeriumi strateegiline partner. Eesmärgi elluviimist toetavad kolm meetet.

Tabel 2. Rakendusplaani **meetme 1.1** mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.1.1	Osalemist soodustavatest tööriistadest kasu saavate kodanikuühenduste, riigiasutuste ja KOV-ide osakaal	45%	45%	80%
Meetme 1.1 tegevused ning eesmärgid rakendusplaanis 2016–2019				
1.1.1.	Kaasavam poliitikakujundamine keskvalitsuse tasandil.	Valitsuse plaanide kohta info kättesaadavus on paranenud, mis võimaldab poliitikakujundamisel varasemat osalemist.		

Meede 1.1 „TEADLIKKUS“: Osalemis- ja koostöövõimaluste mitmekesistamine ning olemasolevatest võimalustest teadlikkuse parandamine

Esimese meetme puhul keskenduti 2015. aastal peamiselt kolmele tegevusele, mis aitasid osalemis- ja koostöövõimalusi mitmekesistada. Esiteks keskenduti uudsete koostöövormide ja osalusmeetodite katsetamisele ning hindamisele (tegevus „Uudsete koostöövormide ning osalemismeetodite katsetamine ja hindamine, toimivate ja edukate praktikate levitamine“), samuti olemasolevate levitamisele. Teiseks oli oluline juba olemasolevate e-osalemise kanalite edasiarendamine ning võimaluse korral omavaheline seostamine (tegevus „E-osalemise kanalite edasiarendamine kasutajatele mugavamaks, võimaluse korral omavaheline integreerimine, teavitamine nende võimalustest“). Kolmandaks loodi internetipõhine arutelukeskkond, mis võimaldaks kodanikel algatada, kavandada, koostada ja seejärel ka digitaalselt allkirjastatuna esitada riigile ja kohalikule omavalitsusele kollektiivseid märgukirju (tegevus „Valitsusvälise internetipõhise arutelukeskkonna loomine, et võimaldada kodanikel algatada, kavandada, koostada ja seejärel digitaalselt allkirjastatuna esitada riigi- ja

kohaliku võimu asutustele kollektiivseid märgukirju“). Tegevused viidi ellu koostöös Riigikantseleiga avatud valitsemise partnerluse tegevuskava raames.

Tegevuste vastutajateks on Riigikantselei ning Eesti Koostöö Kogu. Riigikantselei vastutab esimese ning teise tegevuse eest ning kolmanda, arutelukeskkonna loomise tegevuste elluviimise eest vastutab Eesti Koostöö Kogu. Esimene tegevus on seotud „Eesti tegevuskava avatud valitsemise partnerluses osalemisel 2014–2016“ tegevusega 2.5 „Struktuurifondidest rahastatavatele kaasamisprojektidele sisu andmine ja elluviimine koostöös vabaühendustega“. Tegevuse eesmärk on parandada poliitikakujundamise kvaliteeti seeläbi, et kaasamine on muutnud süsteemseks, kuna selleks on loodud vajalikud tingimused, vabaühendustel on paranenud võimekus selles protsessis kaasa lüüa. Selleks võetakse ette kaasamisprojekte, mis selle eesmärgi saavutamisele kaasa aitavad. Sealhulgas toetatakse uute kaasamislahenduste katsetamist ning riigi kaasamispoliitika arendamist. 2015. aastal toimus kaasamisprojektide ideede kogumine ja prioriseerimine ning on alustatud esimese projekti, milleks on Keskkonnaministeeriumi eestvedamisel läbiviidav arengudokumendi „Kliimapolitiika põhialused aastani 2050“ koostamine, elluviimist.

2015. aastal valmis **e-osaluskeskkondade kasutajakogemuse analüüs ja visioon e-osaluskeskkondade arenguks**¹⁸, otsustati parandada **eelnõude infosüsteemi** (edaspidi *EIS*) **otsingu- ja teavitusvõimalusi** ning väljanägemist ja selgitavaid tekste. Eesmärk on vähendada või kaotada sarnaste funktsioonide dubleerimine erinevates kanalites, s.o integreerida sarnase sisuga funktsioone täitvad kanalid võimalikult terviklikuks süsteemiks, mis oleks üheselt arusaadav, mugav kasutada ja annaks ka poliitikakujundajatele terviklikuma ülevaate poolte panusest poliitikate kujundamisel. E-osaluskeskkondade analüüsi viisid läbi Praxis ning Pulse. Analüüsi tulemusel saadi sisendit olemasolevate võimaluste raames infosüsteemi parandamiseks. Edaspidisteks väljakutseteks on osaluskeskkonna arendamine nii, et väheneks/kaoks sarnaste funktsioonide dubleerimine.¹⁹

Kolmandaks tegevuseks arengukava meetme „TEADLIKKUS“ täitmiseks on valitsusvälise internetipõhise arutelukeskkonna loomine, et võimaldada kodanikel alगतada, kavandada, koostada ja digitaalselt allkirjastada kollektiivseid märgukirju. Eesti Koostöö Kogu ja Riigikogu välja kuulutatud kollektiivsete pöördumiste platvormi nimeks saab rahvaalgatus.ee ning veebikeskkonna valmimine on planeeritud 2016. aasta märtsi algusesse²⁰. Rahvaalgatus.ee platvormi kaudu saab iga kodanik probleemi tõstatada või ettepaneku teha, selle üle arutelu pidada, arutelu tulemusel pöördumise koostada, sellele toetust koguda ja riigikogule esitada ning jälgida pöördumise menetlemist parlamendis ja selle võimalikku seaduseelnõuks kujunemist. Võrreldes olemasolevate veebikeskkondadega (nagu osale.ee, petitsioon.ee) võimaldab loodav veebileht arutlevale demokraatiale kohaselt argumenteerida, ühiselt pöördumise teksti koostada ja pöördumisele digiallkirju koguda.

¹⁸ Seotud AVP 2014-2016 tegevuskavaga.

¹⁹ Täpsem info AVP 2014-2016 vahearuandes

<http://www.opengovpartnership.org/sites/default/files/AVP%25202014-2016%2520tegevuskava%2520t%C3%A4itmise%2520vahearuanne%C2%B4%5B1%5D.pdf>

²⁰ Portaali valmimine 2016. aasta märtsikuus.

Tegevuste tulemusel on suurenemas (eelduslik valmimine 2016. aastal) inimeste võimekus uude osalemismeetodite (rahvaalgatus.ee) kaudu poliitikas osaleda, sh märgukirju saata ja internetikeskkonnas osaleda, mislābi on täidetud rakendusplaani 2015-2018 tegevus 1.1.3. EISI otsingu ja teavitusvõimaluste arendamine panustab rakendusplaani 2015-2018 tegevusse 1.1.2 ning seda võib lugeda osaliselt täidetuks. Tegevuse 1.1.1 raames on kutsutud üles esitama kaasamisalaseid projekte ning üks on läbiviimisel. Ees seisab rohkemate kaasamisalaste projektide läbiviimine, internetipõhise arutelukeskkonna loomine ning rahvaalgatus.ee suurema kasutuse soodustamine.

Olulisemad tegevused meetme 1.1 raames on:

- valminud on e-osaluskeskkondade kasutajakogemuse analüüs;
- alustatud on valitsusvälise internetipõhise arutelukeskkonna loomisega.

Tabel 3. Rakendusplaani meetme 1.2 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.	Kaasamiskoolitustel osalenute rahulolu koolitustega	97,9% (2013)	Mõõdikut ei seiratud	Püsib
2.	„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ kasutavate ministriumite ja KOV-ide osakaal	40% ²¹	53%	Tõuseb
3.	EMSL-i liikmete rahulolu sellega, kuidas EMSL oma liikmeid kaasab	80% (2015)	100% ²²	Püsib
Meetme 1.2 tegevused rakendusplaanis ning eesmärgid 2016–2019				
1.2.1.	Riigiasutuste kaasamisvõimekuse ja vabaihenduste osalemisvõimekuse suurendamine poliitikakujundamisel.	Arendustegevused on elluviidud		
1.2.2.	Otsustusprotsesside avatumaks ja kaasavamaks muutmine kohalikes omavalitsustes (sh protsesside nõustamine, juhiste ja tööriistade väljatöötamine, heade praktikate jagamine ning järelevalve).	KOV-idele on koostatud juhised ja töövahendid otsustusprotsesside avatumaks ja kaasavamaks muutmiseks; tagatud on protsesside nõustamine		
1.2.3.	Riigi ja KOV ametnike koolitamine kaasamisalaste baastadmiste ja oskuste parandamiseks, edasijõudnutele meistriklassi pakkumine ning selle abil sõltumatute kaasamisvaldkonna ekspertide-protsessijuhtide koolitamine	Korraldatud on riigi- ja KOV-i ametnike koolitamine kaasamisalaste baastadmiste ja oskuste parandamiseks		

²¹ Tegemist oli rakendusplaani valmimisel kirja pandud prognoosiga.

²² Protsent vastanute hulgast, kes on liikmete kaasamisega täiesti või pigem rahul.

1.2.4.	„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ tutvustamine, levitamine ja järelevalve selle kasutamise üle	Ministeeriumite ja enamiku KOV-ide rahastamiskorrad ja -tingimused vastavad „Ühenduste rahastamise juhendi“ põhimõtetele
1.2.5.	Kodanikuühenduste strateegilise koostöö toetamine ning nende kaasamine kodanikuühiskonda ja selle arengut puudutavatesse küsimustesse	Kodanikuühenduste huvid on erinevates töörühmades ja komisjonides kaitstud, nende arvamust ja ettepanekuid küsitud

Meede 1.2 „KULTUUR“: Osalemis- ja kaasamisvõimekuse parandamine ja ühtlustamine

Teise meetme puhul keskenduti tegevustele, mis seostuvad kaasamise ja selle hea tavaga. Meetme elluviimiseks kavandati tegevusi kaasamispraktikate hindamiseks ning selle põhjal arendustegevuste planeerimiseks nii riigis kui ka KOV-is. Teise tegevusena sooviti korraldada seiret kaasamise hea tava järgimise üle, et levitada nii häid kui ka halbu kaasamisnäiteid. Kavandati ka kaasamiskoordinaatorite võrgustiku sisuline arendamine, kohalike omavalitsuste otsustusprotsesside avatumaks muutmine, aga ka kodanikuühenduste jaoks arenguprogrammi koostamine ja läbiviimine, et tõsta nende võimekust osaleda poliitika kujundamises.

Ette nähti tegevusi nii riigi kui KOV-i ametnike koolitamiseks kaasamisvaldkonna teemal, samuti kaasamiseksperitide koolitamiseks. Tutvustati „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“, levitati seda ning seirati selle kasutamist. Samuti on oluline toetada kodanikuühenduste strateegilist koostööd ning kaasata neid kodanikuühiskonda ja selle arengut puudutavatesse küsimustesse.

Kaasamisvõimekuse parandamise ja ühtlustamise puhul on oluliseks tegevuseks kaasamise olukorra analüüs ministeeriumites, järelevalve parandamine kaasamise hea tava järgimise üle, parimate näidete levitamine ning halvimate näidete põhjal selgituste ja soovitude koostamine. Viimase tegevuse peamiseks elluvijaks on EKAK-i põhimõtete järgimise järelevalve töörühm, mille tööd korraldavad võrdselt EMSL ja Siseministeerium. Töörühma töö ei ole praktikas kujunenud selliseks nagu esialgu plaaniti – vabaühendused ja avaliku sektori asutused ei ole tulnud kaasa üleskutsega esitada ametlik kaebus partneri kohta juhul kui leitakse, et on eksitud EKAK-i põhimõtete järgimise vastu. Mõneti on tegemist positiivse nähuga: 2015. aasta jaanuarikuus toimunud Vabariigi Valitsuse ja kodanikeühenduste esindajate ühiskomisjonis esitas EMSL 2014. aasta kokkuvõtte ning pakkus välja, et kui pöördumisi EKAK-i põhimõtete riivete kohta ei ole ega tule, on komisjoni ülesanne võtta ise silma jäänud juhtumid arutellu. 2015. aasta vältel analüüsiti kolme kaasust: rahvusvahelise kaitse valdkonnas tegutsevate vabaühenduste pöördumist peaministrile, kus organisatsioonid väljendasid rahulolematust koostöö üle valdkonna korraldamisel; erihoolekandeteenuseid pakkuvate vabaühenduste ja Sotsiaalministeeriumi erimeelsusi hoolekandeteenuste reorganiseerimise meetme korraldamisel; rahvusvahelise kaitse valdkonnas tegutsevate vabaühenduste arvamust organisatsiooni kõrvalejätmise kohta nn burkakeeluseaduse teemalistest aruteludest. Kolme kaasuse põhjal sõnastati järeldused, mille edastamine peaks

aitama kaasamispraktikaid korrastada. Kaasuste osalistele saadetakse universaalsed soovitusel partneritega koostöö parandamiseks.²³

Poliitikakujundamises osalevate kodanikuühenduste osalemissuutlikkust arendatakse haldussuutlikkuse edendamise prioriteetse suuna „Poliitikakujundamise kvaliteedi arendamine“ meetme eelarvest. Tegevus oli seotud avatud valitsemise partnerluse tegevuskava 2014-2016 tegevustega 2.5 ja 3.2. Sealjuures toetatakse vabaihenduste poliitikakujundamises osalemise võimekuse arengut, et suudetaks avalikku poliitikat paremini analüüsida ja kaasata oma liikmesorganisatsioonide seisukohtade väljatöötamiseks. Vabaihenduste võimekus osaleda poliitikakujundamises on oluline prioriteet. Kaasamisprojektide paremaks sihistamiseks tegi EMSL 2015. aasta kevadel vabaihenduste enesehinnangu põhjal kindlaks, mida vabaihendustel on vaja, et kaasamises aktiivsemalt osaleda. 42 vastaja vastustest järeldus, et **teravamad probleemid, mis osalemist takistavad** on:

- ressursipuudus;
- vähene koostöö avaliku võimu ja kodanikuühiskonna organisatsioonide vahel;
- vähene strateegilise huvikaitse oskus;
- analüüsioskused;
- koostööoskused;
- ebatõhusad liikmete kaasamise praktikad.

Vabaihenduste arenguprogrammi arendusprojekti läbiviimise hange on 2016. aasta juulikuu seisuga käimas. Programmi eesmärk on pakkuda vabaihendustele tuge reaalse huvikaitseprotsesside läbiviimisel, selle kaudu saaksid vabaihendused enda seatud huvikaitse eesmärkide realiseerimise protsessi käigus pidevat tuge, nõustamist ja mentorlust, samuti oskuste õpet paralleelselt igapäevase huvikaitsetegevusega. Selline programm võimaldab pakkuda tuge vastavalt esilekerkinud vajadustele reaalse huvikaitsetegevuse elluviimisel. Programmi oluliseks osaks on ka jätkusuutlikkuse loomine selle kaudu, et läbitehtavad huvikaitseprotsessid koos neist ammutatud kogemustega talletatakse ning neid levitatakse, et võimaldada neist kogemustest õppida ka neil vabaihendustel, kes programmis osaleda ei saanud. 2015. aastal viidi eelmise EL-i struktuurivahendite perioodi meetme toel juhtprojektina ellu vabaihenduste juhtide arenguprogramm, kus lisaks juhtimiskompetentsidele anti 30-le osalenud organisatsiooni juhile teadmisi poliitikaprotsessis mõjusalt osalemiseks.

„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ kasutamise analüüsimiseks viis Siseministeeriumi regionaalhalduse osakond 1.–17.aprillini 2015. aastal läbi e-küsitluse kohaliku omavalitsuse üksustes. Küsitluse eesmärk oli saada ülevaade, kas ja millises ulatuses on kohaliku omavalitsuse üksused teadlikud 2013. aastal väljatöötatud „Ühenduste rahastamise juhendmaterjalist“ ning kas ja millises ulatuses on ühenduste rahastamise juhendmaterjali tegelikult rakendatud. Kuigi küsitluse raames edastasid KOV-id lingid kehtivatele rahastamiskordadele, ei ole edastatud õigusakte meetodiliselt analüüsitud. Küsitlus edastati 213-le kohaliku omavalitsuse üksusele, küsitlusele vastas 39% (82) KOV-idest, sh 71 valda ja

²³ Töörühma materjalid on kättesaadavad EMSLi kodulehel aadressil <http://www.ngo.ee/ekak>.

11 linna.²⁴ Küsitlusele vastanud KOV-idest oli rahastamise kord olemas 82%-l ning korda ei olnud kehtestatud 18%-l. Küsitlusele vastanud KOV-idest oli „Ühenduste rahastamise juhendmaterjalist“ kuulnud 78% ja polnud kuulnud 22% vastanutest. Nendest, kes on teadlikud juhendmaterjali olemasolust, on materjali kasutanud 53% ja 47% pole kasutanud. 82% juhendmaterjali kasutajatest on võrrelnud oma kordasid juhendmaterjaliga. KOV-ide leidsid, et juhendmaterjalist piisab, et kohalik omavalitsus saaks ühenduste rahastamist reguleerida. Ühtlasi toodi välja, et Siseministeeriumilt oodatakse järgmist: teadlikkuse tõstmise üritusi ehk õppepäevi, koolitusi; nõustamisteenust, nt projektistaadiumis toetuskordade läbivaatamist ja soovitude andmist; konsultatsiooniseminare konkreetsele KOV-ile olemasolevate õigusaktide parendamiseks ja juhendmaterjaliga kooskõlla viimiseks; heade praktikate levitamist; järelkontrolli tõhustamist.

Teadlikkust juhendmaterjalist võib pidada heaks, kuid jätkuvalt on probleemne „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ kasutamine. Seetõttu on oluline jätkata juhendmaterjali tutvustamise ning kasutamise populariseerimisega, see jätkub 2016. aastal.

Mõned näited, KOVidest, kes on kasutanud oma töös rahastamise juhendmaterjali

- ✓ Lääne-Saare vald „Mittetulundusliku tegevuse toetuse taotlemise, määramise ja kasutamise kord“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/401042015058>
- ✓ Pihla vald „Külaelu arenguks toetuse andmise kord“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/414052015003>
- ✓ Kuusalu vald "Kuusalu valla eelarvest finantseeritavate ühekordsete toetuste taotlemise ja menetlemise kord" <https://www.riigiteataja.ee/akt/421062014013>
- ✓ Viljandi vald „Viljandi valla eelarvest mittetulunduslikuks tegevuseks tegevustoetuse andmise kord“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/402122014005>
- ✓ Lääne-Nigula vald „Toetuste taotlemine Lääne- Nigula valla kodanikuühendustele“ https://www.laatenigula.ee/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/5G9r0F12hwVJ/content/id/4363776
- ✓ Saku vald „Mittetulundusliku tegevuse toetuse andmise kord“ <https://www.riigiteataja.ee/akt/429102013008>
- ✓ Varstu vald „Varstu valla eelarvest mittetulunduslikuks tegevuseks toetuste andmise kord“ <http://varstu.ee/index.php/haridus-ja-kultuur/toetused/toetused-mittetulunduslikuks-tegevuseks>
- ✓ Rae vald “Rae valla eelarvest mittetulundusliku tegevuse sihtotstarbelise toetamise kord“ <http://www.rae.ee/toetused>

Vabakonna rahastamise korrastamise raames korraldas 2015. aasta novembris EMSL arutelu „Vabakonna Kärjad“ vabaühenduste rahastamise läbipaistvusest ja erakonnapoliitika kaudu mõjutamisest, probleemidest ning lahendusettepanekutest valdkondade rahastamises. Üritusel tõusetus päevakorda vajadus tegeleda enam hasartmängumaksust eraldatavate toetuste ning nn katuserahaga, mis, arvestades katuseraha suurust, mõjutavad oluliselt vabaühenduste rahastamise korrastamise tulemust. Teemale keskendutakse ka 2016. aastal.

²⁴ Vastuseks loeti ainult täisvastuseid.

Lisaks on EMSL analüüsinud ministeeriumite rahastamispraktikaid²⁵. Analüüsi peamised tulemused on esitatud allpool.

- 11-st ministeeriumist 6 on uuendanud ja kinnitanud (vabauhenduste) riigieelarveliste toetuste tingimusi ja kordasid ning uuendanud taotluste, aruannete jm vorme vastavalt juhendmaterjalis kajastatud põhimõtetele ja soovitudele (Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Kultuuriministeerium, Välisministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Kaitseministeerium) ning lisaks on ühes algatatud vabauhenduste rahastamise ülevaatamine ning korra loomine (Haridus- ja Teadusministeerium).
- Rahastamise läbipaistvus on osaliselt paranenud tänu rahastamisalase info leitavuse paranemisele. Kuue ministeeriumi veebileheküljel on eraldi rubriigina esitatud ajakohasem rahastamisalane info, sealjuures on kohe esilehel (Kultuuriministeerium, Kaitseministeerium) kui ka tegevuste/eesmärkide/ valdkondade all (Siseministeerium, Välisministeerium, Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium).
- Valminud on Hasartmängumaksu Nõukogu (edaspidi *HMN*) veebileht www.hmn.ee ning nii Sotsiaalministeeriumi, Kultuuriministeeriumi kui ka Haridus- ja Teadusministeeriumi veebilehtedel eraldi rubriigid HMN-i toetuste kohta, milles olev teave vastab „Ühenduste rahastamise juhendmaterjalis“ kirjeldatud minimaalsetele ootustele.
- Nõrkused rahastamise aluspõhimõtete rakendamisel on seotud peamiselt vabauhenduste kaasamisega ning rahastamise tõhususe ja tulemuslikkuse hindamise arendamisega.

Mitmes ministeeriumis on olemas valmisolek tegevustoetuste kordade ülevaatamiseks, kuid siiski ollakse ettevaatlikumad strateegilise partnerluse lepete sõlmimise kaalumisel. Lisaks Siseministeeriumile on strateegiline partner veel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumil tarbijakaitse valdkonnas, rohkemates ministeeriumides selliseid näiteid ei ole. Muudatusi valmistatakse praegu ette Välisministeeriumis arengukoostöö valdkonnas ning Haridus- ja Teadusministeeriumis noortepoliitika valdkonnas. Aasta jooksul ei ole EMSL-i nõustamist vaja läinud, kuid ühendus on olnud arengutega kursis, nõustanud vabauhendusi, sh Eesti Noorteühenduste Liitu noorteühingute aastatoetuse mudeli uuendamisel. **Kõige suuremaid edusamme on vabauhenduste rahastamiskordade korrastamisel teinud Siseministeerium ja Kultuuriministeerium ning korrad on uuendatud Sotsiaalministeeriumis ja Välisministeeriumis, samuti on rahastamisteave muutunud läbipaistvamaks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis.**

Vabauhenduste huvide, arvamuste ja ettepanekute esindamine on Siseministeeriumi strateegilise partneri, EMSL-i igapäevane töö: jälgitakse eelnõude infosüsteemi, koostatakse arvamusi eelnõudele kohta, osaletakse töörühmades ja komisjonides ning vajaduse korral kaasatakse nende töösse oma liikmeid ja/või laiemat võrgustikku. 2015. aastal osalesid EMSL-i esindajad 14 komisjoni töös, lisaks arvukates töörühmades, näiteks Rahandusministeeriumi loodud rahastamisandmete läbipaistvuse töörühm, avatud valitsemise ümarlaua juurde moodustatud töörühm Riigikogu avatusega töötamiseks jms.

²⁵ Rahastamise praktikate analüüs on kättesaadav aadressil http://issuu.com/emsl/docs/variraport_graafik/1?e=1114709/36311755

EMSL viis läbi liikmeküsitluse 2016. aasta jaanuari algul, küsitlusele vastas 37% liikmetest. Võib öelda, et kõik vastanud on kaasamisega rahul: 36,7% on täielikult rahul sellega, kuidas EMSL oma liikmeid kaasab, 63,3% on pigem rahul. Vastanutest 43,3% ütleb, et on osalenud aruteludes ja nende seisukohad ühtivad EMSL-i väljendatud seisukohtadega; 56,7% ei ole aruteludes osalenud, kuid nõustuvad, et seisukohad ühtivad siiski.

Olulisemad tegevused meetme 1.2 raames on:

- valminud on analüüs „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ kasutamisest kohalikes omavalitsustes;
- EMSL viis läbi vabaihenduste rahastamise debati.

Tabel 4. Rakendusplaani meetme 1.3 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.	Organiseeritud osalusvõimaluste arv (noortevolikogud ja muud noorte osaluskogud)	85 (2014)	83	79,8% ²⁶
2.	Kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustikku kuuluvate kodanikuühenduste rahulolu võrgustiku tegevusega	Puudub	6,9	Suureneb
Meetme 1.3 tegevused ning eesmärgid rakendusplaanis 2016–2019				
1.3.1.	Mitteformaalsete kodanikuharidusprogrammide ulatuse ja mõju kasvu toetamine	Toetatud on mitteformaalsete kodanikuharidusprogrammide ulatust ja mõju suurenemist		
1.3.2.	Kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustikutöö toetamine kogemuste ja teabe vahetamiseks, üksteiselt õppimiseks, programmide kvaliteedi ja sisu parandamiseks, mõjusamaks kommunikatsiooniks ja huvikaitseks	Kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustik on moodustatud ja kohtub vähemalt kahel korral aastas		
1.3.3.	Õpikäsituse rakendamist toetavate koostöövormide loomine ja toetamine	Toetatud on koostööprojekte vähemalt viies Eesti maakonnas		
1.3.4.	IEA rahvusvahelise kodanikuhariduse uuringu ICCS 2016 läbiviimine Eestis	IEA rahvusvaheline kodanikuhariduse uuring ICCS 2016 on Eestis läbi viidud		
1.3.5.	Noorte osalemisvõimaluste arendamine ja osalusmotivatsiooni tõstmine	Suurenenud on noorte võimalused osaleda ühiskonnas ja otsustamises		
1.3.6.	Kommunikatsioonitegevused ühiskonna väärtusorientatsioonide avatumaks muutmiseks ja ühise kvaliteetset teavet sisaldava teabevälja tugevdamiseks	Igal aastal on kommunikatsioonitegevustesse hõlmatud vähemalt 18 750 inimest		

Meede 1.3 „KODANIKUHARIDUS“: Osalemist toetavate hoiakute kujundamine koostöös kodanikuühendustega

²⁶ Haldusreformi järgselt väheneb 2017. aastal omavalitsuste arv, mistõttu esialgne noortevolikogude arv ja seatud sihttasemete täitmine ei ole võimalik. Mõõdetakse eesmärki osakaaluna omavalitsuste kogu arvust.

Kolmandas meetmes keskendutakse osalemist ja kaasamist toetavate hoiakute kujundamisele koostöös kodanikuühendustega, st mitteformaalhariduslike programmide ulatuse ja mõju suurendamisele, kodanikuharidusega tegelevate kodanikuühenduste võrgustikutöö toetamisele ning koolide, noorsootöösutuste ja kodanikuühenduste koostööprojektide toetamisele.

Meetme elluviimisel on probleemiks olnud osaluskogude arvu taseme hoidmine. Osaluskogude arvu tõstmiseks sõlmiti Eesti Noorteühenduste Liiduga (edaspidi *ENL*) 2015. aastal leping uute noorte osalusvormide analüüsi läbiviimiseks, see valmib 2016. aastal. Kordaminekuks võib pidada osaluskogudes osalevate noorte arvu suurenemist 2015. aastal 66 noore võrra (2014. aastal oli osaluskogude liikmete arv 890).

Olemasolevate organiseeritud osalusvõimaluste arvule Eestis avaldab mõju ka haldusreform. Tuleb arvestada, et haldusreform toob endaga kaasa muudatusi, mistõttu võib osalusvõimaluste arvu senise indikaatori täitmine osutada tulevikus keerulisemaks. Näiteks 2014. aastal ühines Saare maakonnas kolm valda, mille tulemusena ühinesid 2015. aastal ka kolm sealset noorte volikogu. Nimetatud muutus kajastub omakorda ka indikaatori sihttasemes. 2017. aastal väheneb haldusreformi järel kohalike omavalitsuste arv ning seega ka noortevolikogude arv ja seatud sihttasemete täitmine ei ole enam võimalik. Mõõdik on ümber hinnatud osakaaluks kohalike omavalitsuste koguarvust.

Kolmanda meetme olulisemate tegevustena võib nimetada kodanikeühenduste endi algatatud kodanikuhariduslike vabaühenduste võrgustiku loomise, võrgustik kohtub regulaarselt. Projekti jooksul mõeldakse läbi, millist lisaväärtust saavad anda mitteformaalsed kodanikuharidusprogrammid, kuidas kodanikualgatuslikke programme mõjusamalt ja tulemuslikumalt korraldada. Koostöös räägitakse läbi ja seistakse selle eest, et riiklikud poliitikad arvestaksid vabaühendustega kodanikuhariduse korraldamisel. Koostöövõrgustik alustas kolme noortele suunatud programmi (DD Akadeemia, ettevõtlikkuse programm ENTRUM ning keskkooliõpilastele mõeldud Kogukonnapraktika) koostööga, et tugevdada nende kvaliteeti, mahtu ja elujõulisust. SA Domus Dorpatensis eestvedamisel on koalitsioon märkimisväärselt laienenud. Domus Dorpatensis on seadnud eesmärgiks, et projekti tulemusel jõuavad Eesti suuremad kodanikuhariduse programmid rahalise jätkusuutlikkuseni, kaasavad vähemalt 30% rohkem Eesti noori ning formaalharidussüsteemi arendamisel arvestatakse enam mitteformaalse kodanikuhariduse väärtuslikkusega. 2015. aastal lepiti kokku, et koalitsiooni põhiteemadeks on kodanikuhariduse mõju hindamine ning kodanikuhariduse parem seostamine üldharidusega, st kodanikuhariduse paketi koostamine koolide jaoks. Eesmärk on suurendada iga organisatsiooni kodanikuharidusliku tegevuse mõju, kõrvale jäetakse organisatsioonide ettevõtlustegevuse, töötajate arvu ja muud tegevusnäitajad ning keskendutakse just kodanikuhariduslike pädevuste saavutamisele. Esialgu ei tegele koalitsioon ühismõju hindamisega, kuid individuaalsete mõjude summeerimisel võidakse tulevikus selleni jõuda. Üheks töövahendiks on MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik loodav mõju hindamise veebiportaal, mis valmis 2016. aasta kevadel.

Olulisemad tegevused meetme 1.3 raames on:

- loodud on kodanikuhariduslike kodanikuühenduste võrgustik;

- kuna kogukonnapraktika sai rahastust struktuurifondist, on võimalik teha kodanikuhariduse teemadel koostööd uute vabauhendustega.

ALAEESMÄRK 2: KODANIKUÜHENDUSTE MÕJU ÜHISKONDLIKE PROBLEEMIDE ENNETAMISELE JA LAHENDAMISELE NING INIMESTE HEAOLU PARANDAMISELE ON KASVANUD SOTSIAALSE INNOVATSIOONI, SOTSIAALSE ETTEVÕTLUSE JA AVALIKE TEENUSTE OSUTAMISEGA

Teise alaeesmärgiga soovitakse liikuda suunas, et kodanikuühendused on võimekad ja mõjusad ühiskondlike probleemide ennetajad ja lahendajad, **kasutades selleks sotsiaalset innovatsiooni, sotsiaalset ettevõtlust ja/või avalike teenuste osutamist**. Selleks on oluline, et kodanikuühenduste pakutavad teenused on kliendikesksed, kvaliteetsed, ressursisäästlikud ning uuenduslikud. Seepärast keskenduvad ka alaeesmärgi mõõdikud just nimetatud kolmele teemale.

2015. aastal koostatud kodanikuühiskonna arengukavas on kirjeldatud, et üks olulisemaid väljakutseid selle alaeesmärgi raames on vähene sotsiaalse innovatsiooni lahenduste ja võimaluste kasutamine. Samuti ei ole praegu selget arusaama sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse, avalike teenuste jmt terminitest ega praktikast, koos poliitilise tahte ja toe puudumisega pärsib see valdkonna süsteemset arendamist. Probleemiks on ka valdkonna killustatus, st puudub horisontaalne koostöö valdkonda panustavate riigiasutuste vahel, mistõttu viidi 2015. aastal läbi avalik konkurss Siseministeeriumi strateegilise partneri leidmiseks sotsiaalse innovatsiooni, ettevõtluse ja avalike teenuste delegerimise valdkonnas.

Sageli on kodanikuühenduste suutlikkus osutada näiteks avalikke teenuseid väike – piisav ei ole juhtimis- ega huvikaitsesuutlikkus, samuti on arenguruumi majandamis- ja läbirääkimisoskustes. Avalike teenuste delegerimist kodanikuühendustele takistab puudus kodanikuühenduste kui võimalike teenuseosutajate jaoks mõeldud praktilistest töövahenditest, mida saaks koos koolituste, nõustamiste ja muude tugitegevustega kasutada. Selliste töövahendite loomine ja senisest laiem levitamine aitaks lahendada ka probleemi, kus avalike teenuste delegerijad ei ole piisavalt teadlikud kodanikuühendustele avalike teenuste delegerimise eelistest ja võimalustest.

Kolmas, kuid ilmselt olulisim probleem väljendub tegevuskeskkonnas. Kuna näiteks *sotsiaalne ettevõtlus* on Eestis võrdlemisi uus termin, ei ole seni selle õigus- ega maksukeskkonna kujundamisele palju rõhku pandud. Selleks et sotsiaalset ettevõtlust edendada, on vaja algtada arutelu võimalike maksuerisuste kasutamise ning riigihangete korraldamisel sotsiaalse mõju arvestamise ja muudes küsimustes. Jätkuvalt on ka probleem delegeritavate teenuste kvaliteedikriteeriumite, -standardite ja -vormide puudumine ning nõustamisteenuse puudumine nii kodanikuühendustele kui ka avalike teenuste delegerijatele.

2016. aastal alustas tööd avaliku sektori ja sotsiaalse innovatsiooni rakkerühm, mille ülesanne on töötada välja ettepanekud, kuidas paremate teenuste osutamiseks ja poliitika tegemiseks suurendada innovatsioonivõimekust Eesti avalikus sektoris ning laiemalt ühiskonna valmidust sotsiaalseks innovatsiooniks.

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks: teadlikkuse tõstmine sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse võimalustest, kodanikuühenduste võimekuse parandamine, et aidata kaasa ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning selleks vajaliku tegutsemiskeskonna arendamine.

Tabel 5. Rakendusplaani meetme 2.1 mõõdikud²⁷

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.	Sotsiaalse innovatsiooni võrgustikku kuulujate rahulolu võrgustiku tegevusega	Määratakse 2016. aastal	Mõõdikut ei seiratud	Määratakse 2016. aastal
2.	Sotsiaalse ettevõtluse võrgustikku kuulujate rahulolu võrgustiku tegevusega	Määratakse 2016. aastal	Mõõdikut ei seiratud	Määratakse 2016. aastal
Meetme 2.1 tegevused ning eesmärgid rakendusplaanis 2016–2019				
2.1.1.	Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse terminite defineerimine ja täpsustamine	Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse terminid on defineeritud ja täpsustatud, need on aluseks võimalikule legaaldefiniitsioonile		
2.1.2.	Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse kommunikatsioon, et tõsta eri sihtrühmade arusaamist nende olemusest, väärtusest ja tulevikupotentsiaalidest. Sihtrühmadeks 1) avalik sektor: rahastajad, ametnikud, maakondlike arenduskeskuste (edaspidi MAK) konsultandid; 2) aktiivsed kodanikud: potentsiaalsed eestvedajad (sh noored), sotsiaalsete ettevõtete toodete-teenuste võimalikud tarbijad, vabatahtlikud	Igale sihtrühmale on toimunud vähemalt üks eesmärgistatud kommunikatsiooniprojekt lähtuvalt konkreetse sihtrühmaga rollist sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse arengu toetamisel		
2.1.3.	Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse edendamiseks valdkondadeülese koostöö toetamine, heade praktikate ja kogemuste jagamine ning kommunikatsioon	Valdkondadeüleline toimiv koostöövõrgustik, mida hoiab käigus strateegiline partner		

Meede 2.1 „TEADLIKKUS“: Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse terminite täpsustamine ning nendega seotud (koostöö)võimalustest teavitamine

Esimese meetmega keskendutakse tegevustele, mis tõstavad teadlikkust eelkõige sotsiaalsest innovatsioonist ja sotsiaalsest ettevõtlusest – selleks tuleks mõlemad terminid defineerida ja neid täpsustada ning hiljem kajastada või levitada. Samuti on vaja toetada valdkondadeülest koostööd ja jagada häid praktikaid, et tagada valdkonna eestvedaja olemasolu.

Meetme tegevused jagunevad kolmeks, mille puhul on vastutavateks organisatsioonideks lisaks Siseministeriumile Sotsiaalministerium ning Justiitsministerium. Tegevustega

²⁷ 2015. aastal koostatud arengukavas oli tegemist ühe mõõdikuga „Sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse võrgustikku kuulujate rahulolu võrgustiku tegevusega“. Kuna tegemist on kahe erineva võrgustikuga mõeldakse alates 2016. aastast mõõdikuid eraldi.

täpsustatakse sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse termineid, luuakse kommunikatsiooniprojektid sihtrühmadele lähtuvalt nende rollist sotsiaalse innovatsiooni ja sotsiaalse ettevõtluse arengu toetamisel ning luuakse toimiv koostöövõrgustik, et edendada valdkondadeülest koostööd, jagada häid praktikaid ja kogemusi ning tagada tõhusam kommunikatsioon.

Sotsiaalse innovatsiooni võrgustiku eesmärk on tuua kokku sotsiaalse innovatsiooni teemaga tegelejad Eestis, et koguda kokku ja jagada teavet, teadmisi ning teha koostööd valdkonna arendamiseks ja teadlikkuse tõstmiseks, et Eestis oleks sotsiaalset innovatsiooni soodustav kasvukeskkond ja rohkem kolme sektori koostöös ühiskondlike probleemide senisest mõjusamalt (innovaatilisemalt) lahendavaid algatusi. 2015. aastal toimusid võrgustiku kohtumised jaanuaris, veebruaris, aprillis, septembris ning novembris, kokku viis kohtumist.

Mitteformaalsesse sotsiaalse innovatsiooni võrgustikku kuuluvad:

- Tallinna Tehnikaülikooli Ragnar Nurkse innovatsiooni ja valitsemise instituut;
- Tartu Ülikooli sotsiaalsete praktikate ja sotsiaalse innovatsiooni uurimisrühm;
- Poliitikauuringute Keskus Praxis;
- Siseministeerium;
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium;
- Sotsiaalministeerium;
- SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital;
- Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik;
- Heateo SA;
- Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit;
- Domus Dorpatensis;
- Disainikeskus.

Ühtlasi viidi läbi sotsiaalse innovatsiooni võrgustiku arendusprojekt, mille eesmärk oli tõsta vabakonna tugistruktuuride ning avalikkuse teadlikkust sotsiaalsest innovatsioonist ja sotsiaalse innovatsiooni võimalustest ühiskondlike ja kogukondlike probleemide lahendamisel ning inimeste heaolu tõstmisel, sealjuures suureneb sotsiaalse innovatsiooni võrgustiku koostöövõimekus ja tuntus. Projekti tulemusel loodi avaliku sektori suunaline strateegilise kommunikatsiooni projekt. Tegevused käivitati 2015. aasta septembris ning projekt lõpeb 2016. aasta augustis.

Sotsiaalsete ettevõtete võrgustik on laienenud ning 2015. aasta lõpus oli võrgustikus 48 liikmeorganisatsiooni. 2015. aasta teisel poolaastal kohtus võrgustiku koordinaator kokku 20 organisatsiooniga, et hinnata nende sotsiaalse ettevõtte võimekust ning liikmekriteeriumile vastavust. Sotsiaalsete ettevõtete võrgustiku liikmeskonda võeti vastu kuus organisatsiooni, kellest neli on avalike teenuste osutajad. Kasvulavasse lisandus kolm organisatsiooni. Võrgustiku koordinaator koostas liikmete kohtumiste põhjal huvikaitse kaasuste dokumendi, kus on huvikaitse peamiste katsumuste juures nimetatud ka konkreetsed vabauhendused, kellele on katsumusest saanud oluline takistus sotsiaalse ettevõtluse arendamisel ning suurendamisel (sh toetusmeetmed, õigusaktidest tulenevad piirangud, hanketingimused).

Augustist septembrini viidi võrgustiku liikmete seas läbi küsitlus, mis koostati sotsiaalsete ettevõtete võrgustiku meeskonna koostööna. Küsitluse tulemused annavad olulise sisendi nii

huvikaitseks kui ka liikmeprogrammi kavandamisel. Kõige rohkem eesmärke on seotud toodete ja teenuste arendamisega ning müügi suurendamisega, lisaks on soov rohkem inimesi aidata ja teha paremat huvikaitset ning on vajadus inimeste (meeskond, vabatahtlikud, uued partnerid) ja infrastruktuuri arendamiseks. **Oluliste takistustena nimetati raha ja füüsiliste ressursside puudust, inimeste arendamist, organisatsiooni maine ja partneritega seotud probleeme, turundus- ja müügiprobleeme, õiguslikke küsimusi.**

Olulisem tegevus meetme 2.1 raames on:

- MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku liikmete rahuloluküsitluse läbiviimine.

Tabel 6. Rakendusplaani meetme 2.2 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.	Kodanikuühenduste teadlikkus ja rahulolu strateegilise partneri tegevusega	Puudub	7,5	Püsib
2.	Kodanikuühenduste viimase aasta jooksul teenitud omatulu kasv	5%	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb
Meetme 2.2 tegevused rakendusplaanis ning eesmärgid 2016-2019				
2.2.1.	Valdkonna eesmärgistatud ja süsteemseks arendamiseks vastava strateegilise partneri tegevuste elluviimise ning võimekuse suurenemise toetamine	Valdkonna strateegilise partneri leidmiseks on korraldatud konkurss, valitud strateegilise partneri võimekuse kasvu ja tegevuste elluviimist toetatakse		
2.2.2.	Kodanikuühenduste avalike teenuste välja töötamiseks ja osutamiseks vajalike teadmiste ja oskuste arendamine	KOV-idele pakutakse nõustamisteenust (2015–2017) ning korraldatakse arendusseminare teenuste arendamist puudutavate teadmiste ja oskuste suurendamiseks ja KOV-ide koostöö soodustamiseks		
2.2.3.	Kodanikuühenduste ja avaliku sektori poolt üheskoos avalike teenuste osutajate ja avalike teenuste arendamiseks arenguprogrammide väljatöötamine ja läbiviimine	Vähemalt üks vastav arenguprogramm on välja töötatud ja läbi viidud		
2.2.4.	Kodanikuühenduste avalike teenuste osutamise kogemuste ja paremate praktikate levitamine	Avalike teenuste osutamise kogemused ja paremad praktikad on koondatud ja levitatud		
2.2.5.	Toetused kodanikuühendustele avalike teenuste käivitamiseks ja arendamiseks	Tagatud on toetused kodanikuühendustele avalike teenuste käivitamiseks ja arendamiseks		
2.2.6.	Sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks arenguprogrammide väljatöötamine ja ellu viimine	Välja töötatud ja ellu viidud on vähemalt üks sotsiaalse ettevõtluse arendamise arenguprogramm		

2.2.7.	Sotsiaalse ettevõtluse toetuskeemide mitmekesistamine: inkubatsiooni-, stardi-, tootearenduse ja kasvutoetused	Lisandunud on vähemalt üks uus toetuskeem sotsiaalse ettevõtluse toetamiseks
2.2.8.	Kodanikuühenduste sotsiaalse innovatsiooni võimekuse tõstmine	Koostatud on sotsiaalse innovatsiooni õppematerjalid ja praktilised töövahendid, mis on aluseks koolituste korraldamiseks ja nõustamise pakkumiseks
2.2.9.	Sotsiaalse innovatsiooni konkurss ja katseprojektide toetamine	KÜSK-i nupukate lahenduste konkurss on ellu viidud, ideede autoreid on koolitatud ja projekte toetatud
2.2.10.	Sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalse innovatsiooni edendamiseks riskikapitali kaasamine, laenud ja teised finantsinstrumentid	Valminud on analüüs koos poliitikasoovitustega finantsinstrumentide kaasamise mehhanismi kohta, analüüsis soovitatud mehhanismi on rakendatud

Meede 2.2 „VÕIMEKUS“: Kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine

Teise meetmega on ette nähtud tegevused, mis puudutavad kodanikuühenduste võimekuse tõstmist nii sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse kui ka avalike teenuste puhul. Seda tehakse näiteks valdkonna strateegilise partneri tegevuse toetamise, kodanikuühenduste teadmiste ja oskuste arendamise koolituste, arendusprogrammide ja muu kaudu ning praktiliste juhendite või töövahendite loomisega. Oluline on jätkata kodanikuühenduste toetamist, et aidata neil käivitada ja arendada avalikke teenuseid ning tegeleda kodanikuühenduste omatulu teenimise võimekuse tõstmisega. Samuti on kavandatud konkursside korraldamine sotsiaalse innovatsiooni katseprojektide toetamiseks ja erinevate finantsinstrumentide kaasamine sotsiaalse ettevõtluse ja sotsiaalse innovatsiooni edendamiseks.

Kodanikuühiskonna strateegilise partneri leidmiseks korraldati 2015. aasta algul mitu avalikku konkurssi, mille tulemusel sai üheks Siseministeeriumi strateegiliseks partneriks Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit, kelle üheks tegevuseks on kodanikuühenduste tegevusvõimekuse ja jätkusuutlikkuse parandamine. Täiendavateks tegevusteks meetme elluviimiseks on KOV-idele nõustamisteenuse pakkumine ning arendusseminaride korraldamine, avalike teenuste osutajate ja avalike teenuste arendamiseks arenguprogrammide väljatöötamine ja läbiviimine, kodanikuühenduste avalike teenuste osutamise kogemuste ja paremate praktikate levitamine, kodanikuühendustele avalike teenuste käivitamiseks toetuse andmine, sotsiaalse ettevõtluse arendamiseks arenguprogrammide väljatöötamine ja elluviimine, toetuskeemide mitmekesistamine, kodanikuühenduste sotsiaalse innovatsiooni võimekuse tõstmine, sotsiaalse innovatsiooni konkursi läbiviimine ja katseprojektide toetamine ning riskikapitali kaasamine sotsiaalse ettevõtluse toetamiseks.

KÜSK-i toel viis MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ellu vabatahtlike kaasamise arenguprogrammi, mille eesmärk oli tõsta sotsiaalvaldkonnas avalikke teenuseid osutavate vabähenduste võimekust vabatahtlike kaasamise kaudu. Programm kestis 19 kuud ning selles osales 8 vabähendust ja 10 koolitajat. Arenguprogrammi tulemusel valmis 11 vabähenduse arenguvajaduste analüüsiraportit koos soovitustega ning selgusid 8 vabähenduse organisatsiooni hindamise tulemused

Arenguprogrammi neli valdkonda:

- Organisatsioon: eesmärgid, strateegia, väärtused, toimimine, tegevused, ressursid (raha, inimesed), organisatsiooni juhtimine
- Teenused: koostöö tellijaga, teenuse osutamise meeskond, teenuse hindamine, mahud, kättesaadavus, jätkusuutlikkus
- Kommunikatsioon: strateegiline kommunikatsioon, sisekommunikatsioon, kuvand ja maine
- Vabatahtlikud: kaasamise eesmärk, vabatahtlike tegevuste planeerimine, vabatahtlike värbamine ja juhtimine, toetamine, tagasiside ja hindamine, motiveerimine, tunnustamine

Arenguprogrammi tulemusel tehti kindlaks:

- osalenud vabähenduse vajadused;
- professionaalidest vabatahtlike profiilid;
- värbamisüleskutsed;
- äri sektori võimalike partnerite kindlaks tegemine;
- vabähendust tutvustavad lühikõned;
- professionaalidest vabatahtlike leidmise tegevuskavad (vabatahtliku nimi, millisest organisatsioonist, kokkulepitud eesmärgid ning tegevuskava nende saavutamiseks, konkreetset tööülesanded koos ajakavaga ajavahemikul jaanuarist maini);
- vabähenduse vabatahtlike kaasamise ja juhtimise kava/programmid (vabatahtlike kaasamise plaanimine, värbamine, juhendamine ja juhtimine, tagasiside ja hindamine, motiveerimine ja tunnustamine).

Arenguprogrammi tulemusel värvati professionaalidest vabatahtlikke ning lisaks veel tavalisi vabatahtlikke, programm muutis organisatsioone avatumaks ning andis hea praktilise igapäevatöö kogemuse, kuidas saavutada rohkem, kui kaasata vabatahtlikke oma tegemistesse ning seda läbimõeldumalt ja strateegilisemalt. Arenguprogrammis osalenud kahte organisatsiooni (MTÜ Vanem Vend Vanem Õde Pärnu ning Tallinna ja Harjumaa Lasterikaste Perede Liit) tunnustati 2015. aasta sügisel vabatahtliku sõbra märgisega.

Viidi läbi sotsiaalse ettevõtluse arenguprogramm, mille eesmärk oli luua kümnes maakonnas Sotsiaalministeeriumi strateegilistes valdkondades kümme uut sotsiaalset ettevõtet, mis aitavad kaasa sotsiaalsete probleemide lahendamisele ja tööhõive suurendamisele. Esimesel poolaastal töötati välja ärimudel, millega vabähendus omatulu teenib. Teisel poolaastal jätkati ärimudeli testimist ning tegeleti omatulu teenimise mudeli integreerimisega vabähenduste tegevusmudelisse ja avaliku teenuse osutamise

protsessidesse. Teine osalejate rühm töötas esimesel poolaastal välja lahenduse/algatuse, mis lahendab mõnda sotsiaalset probleemi konkreetses piirkonnas ning teisel poolaastal jätkas ühendus oma lahenduse/algatuse testimist ning töötas välja toimiva finantsmudeli, et tagada lahenduse/algatuse elujõulisus. **Arenguprogrammi tulemusel on 12 vabauhendust välja töötanud omatulu teenimise mudeli** (sh äriplaan ning finantsplaan), on seda katsetanud ning täiustanud. 12 vabauhendust on käivitanud või on valmis käivitama algatuse, mis lisaks omatulu teenimisele tegeleb ka piirkonnas olulise sotsiaalse probleemi lahendamiselega.

Olulisemad tegevused meetme 2.2 raames on:

- MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik viis ellu vabatahtlike kaasamise arenguprogrammi;
- Viidi läbi sotsiaalse ettevõtluse arenguprogramm, mille tulemusel on 12 vabauhendust välja töötanud omatulu teenimise mudeli.

Tabel 7. Rakendusplaani meetme 2.3 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.	KOV-i ametnike rahulolu (on väga või pigem rahul) avalikke teenuseid osutavate kodanikuühenduste organisatsioonilise võimekusega	61% (2014)	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb
Meetme 2.3 tegevused ning eesmärgid rakendusplaanis 2016–2019				
2.3.1.	Sotsiaalset ettevõtlust toetava õigus- ja maksukeskkonna kujundamine ning selleks debati algatamine	Õiguskeskkonna kujundamiseks vajalikud ettepanekud on esitatud ja eelnõud on ette valmistatud		
2.3.2.	Kvaliteedikriteeriumide, -standardite ja vormide ettevalmistamine avalike teenuste delegeerimiseks ning nende rakendamiseks poolte teadlikkuse tõstmine	Ette on valmistatud vähemalt kümme avaliku teenuse kvaliteedikriteeriumit, -standardit ja vormi		
2.3.3.	„Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ täiendamine: avalike teenuste delegeerimise teema lisamine (sh toetusmeetmete eristamine avalikest teenustest) ning tulemuste ja mõju hindamise teema täpsustamine (standardid)	Täiendatud „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ on levitatud ministeeriumides, KOV-ides ja kodanikuühendustes.		
2.3.4.	Avalike teenuste delegeerijate ja osutajate (kodanikuühenduste) nõustamine (partnerluse vormi täpsustamine, maakondlike arenduskeskuste toe suurendamine, uued koostöövormid kodanike ja riigi/KOV-i vahel)	Tagatud on avalikke teenuseid osutavate kodanikuühenduste ja avalike teenuste delegeerijate nõustamine		

2.3.5.	Sotsiaalsete ettevõtete ja avalike teenuse pakkujate tegevuste tulemuste ning nende loodava ühiskondliku mõju (sh rahalise panuse) kindlaks tegemiseks ja kommunikatsiooniks avaliku sektori tunnustatud standardi ning sellel põhineva (veebi)keskkonna loomine	Loodud on ühiskondliku mõju hindamise ja kommunikatsiooni internetikeskkond

Meede 2.3 „TEGEVUSKESKKOND“: Administratiivse keskkonna edendamine ja strateegilise toe pakkumine

Kolmanda meetmega keskendutakse tegevustele, mis puudutavad tegutsemiskeskonda. Selleks tehakse näiteks järgmist: maksu- ja õiguskeskkonna teemadel arutelu algatamine, erinevate kvaliteedikriteeriumite, -standardite ja -vormide ettevalmistamine ja levitamine ning „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali” täiendamine avalike teenuste delegerimise osaga. Koostöös partneritega on oluline pöörata tähelepanu avalike teenuste delegerijate ja osutajate nõustamisele ning kodanikuühendustele ühiskondliku mõju hindamiseks veebitöövahendite loomisele.

MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik plaanib 2016. aasta sügiseks luua veebikeskkonna, mille abil tehakse kindlaks ja avalikustatakse Eestis tegutsevate organisatsioonide poolt inimeste ja looduskeskkonna heaks loodavaid positiivseid muutuseid. Veebilahenduse loomisel on edasi arendatud mitme aasta jooksul testitud sotsiaalsete ettevõtete tulemuste ja mõju raportite koostamise metoodikat, lihtsustades nii raportite koostamist kui ka sarnaste eesmärkidega organisatsioonide tulemuste võrdlemist ning üksteiselt õppimist. 2015. aasta lõpu seisuga olid veebilahenduse funktsionaalsused loodud. 2016. aasta alguses testiti osa lahendusi, sisestati raportid ja avalikustati veebileht. Mõju kindlaks tegemise veebikeskkonna vastu on ka rahvusvaheline huvi teistest Balti riikidest, see suurendab oluliselt võimalusi veebikeskkonna tegevuse rahastamiseks (vähemalt edasiste arendustegevuste puhul).

Olulisem tegevus meetme 2.3 raames on:

- kodanikuühenduste mõju hindamiseks on alustatud mõju hindamise veebikeskkonna loomisega.

ALAEESMÄRK 3: VÕIMEKAD KODANIKUÜHENDUSED, KELLEL ON PIISAVALT RESSURSSI ARENGUKS JA MÕJUSAKS TEGUTSEMISEKS

Kolmanda alaeesmärgi roll arengukavas on tagada, et Eestis oleks võimekaid kodanikuühendusi, kellel on arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks piisavalt ressursi. See eesmärk toetab arengukava kahe esimese eesmärgi saavutamist, sest mittevõimekad kodanikuühendused ei aita kaasa sünergiale, et parandada Eesti ja eestimaalaste elukvaliteeti.

Kuigi kodanikuühiskond on suuresti iseseisev, saab riik nende tegutsemiseks luua soodsa keskkonna ning toetada kodanikuühendusi nende eesmärkide saavutamisel. Seda on arengukavas käsitletud kui tugiteenust kodanikuühendustele. Tugiteenused on nii riigi pakutavad rahastamisvõimalused või kodanikuühenduste nõustamine kui ka kodanikuühenduste endi pakutavad koolitused ja tugi oma liikmetele või võrgustikule.

Esimene probleemide kogum puudutab rahastamisvõimalusi – projektikonkursside kaudu ja muud moodi kodanikuühenduste toetamine ei ole alati läbipaistev ega ligipääsetav kõigile asjasse puutuvatele kodanikuühendustele. Sellega kaasneb aga raha ebatõhus kasutamine, see ei aita kaasa kodanikuühenduste suutlikkuse tõstmisele. **Rahastajad ei tee sageli vahet sellistel erinevatel rahastamisliikidel nagu tegevus- või projektitoetus ning avalike teenuste delegerimine.** Samal ajal on kitsaskohaks see, et kodanikuühendusi ei nähta tulu teenijatena – sageli levib suhtumine, et kodanikuühendused peavadki tegutsema vabatahtlikkuse alusel või elatuma projektitoetustest. Kuna kodanikuühiskond on mitmekesine, on kahtlemata ka suur hulk selliseid kodanikuühendusi, kes tegutsevadki vabatahtlikkuse alusel, kuid samal ajal on hulk selliseid kodanikuühendusi, kes soovivad kaasa rääkida poliitika kujundamise protsessis ning pakkuda sihtrühmale erinevaid tooteid või teenuseid. Oluline on tegeleda kodanikuühenduste juhtide suutlikkuse tõstmisega, eriti selliste kodanikuühenduste puhul, kes soovivad pakkuda sihtrühmale erinevaid tooteid või teenuseid.

Umbes kaks kolmandikku tegutsevatest kodanikuühendustest kaasab oma tegevusse vabatahtlikke, seetõttu on vabatahtlikud kodanikuühenduse jaoks oluline ressurss avaliku sektori toetuste, annetuste ning omatulu kõrval. Vabatahtlikus tegevuses osalemise üks ajenditest on saadav tunnustus, selleks on oluline jätkata vabatahtlike ja nende kaasajate tunnustamist. See aitab kaasa ka elanikkonna teadlikkuse tõstmisele erinevatest vabatahtlikuna tegutsemise võimalustest ja kasust, praegu ei ole see teadlikkus veel piisav. Oluline on, et vabatahtlikel ja vabatahtlike kaasajatel oleks võimalus saada tegutsemiseks vajalikku teavet, olgu see siis infoportaali või piirkondlike vabatahtlike tugikeskuste kaudu. Sellega on võimalik laiendada ka vabatahtlike ringi, kes saavad panustada siseturvalisuse tagamisele – nii abipolitseinikud, vabatahtlikud maa- ja merepäästjad jt.

Vabatahtlike kaasamise kõrval on kodanikuühenduste jaoks oluline võimalus ka annetuste kogumine ning omatulu teenimise võimalus. Seni ei ole näiteks annetusi koguvate kodanikuühendustega süsteemselt tegeletud, see on pärssinud heade praktikate levitamist ning selle kaudu annetuskultuuri edendamist. „Kodanikuühiskonna arengukava 2011–2014“ raames välja töötatud annetuste kogumise hea tavaga on liitunud veel organisatsioone ning neid on kokku 68. KÜSK-i toel ja EMSL-i koordineerimisel kokku kutsutud võrgustiku eesmärk on töötada heale tavale välja juurutussüsteem kodanikuühenduste juhendamise, nõustamise, koolitamise ja muul kujul. Jätakuvalt on kodanikuühenduste ja ka annetajate, eriti äri sektori puhul takistuseks annetuste mahaarvamise madal piirmäär. Selleks et Eestis kujuneks annetuste kogumist ja suurenemist soodustav õiguskeskkond, pani EMSL koostöös võrgustikus osalevate organisatsioonidega kirja esimesed tegevussuunad vajalikeks õigusruumi muudatusteks:

- eraldada ühiskondliku probleemi lahendamiseks tehtav annetus iseenda jaoks tehtavast soodustusest nii piirmäärade puhul kui tulumaksudeklaratsioonis;
- ühiskondlike murede lahendamiseks tehtavate suurannetuste soodustamiseks on mõistlik kehtestada maksuerisus, nagu kehtib suurel hulgal teistes Euroopa riikides;
- analüüsida, kas soodsamad maksuerisused ettevõtetele mõjutaks annetamist.

Uue teemana käsitletakse arengukavas ka kodanikuühenduste ühiskondliku mõju hindamise juurutamist, see aitab kodanikuühendustel oma võimalike toetajate, sihtrühma ja teiste seas selgelt ja arusaadavalt oma ühiskondlikku panust kajastada.

Alaeesmärgi meetmed jagunevad kolmeks: kodanikuühenduste tegutsemiskeskonna parandamine, vabatahtlike kaasatuse parandamine ning kodanikuühenduste võimekuse parandamine, et aidata neil vajalikku ressursi kaasata.

Tabel 8. Rakendusplaani meetme 3.1 mõõdikud²⁸

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.	KÜSK-ist toetust saanud kodanikuühenduste rahulolu KÜSK-i tööga (viie palli skaalal)	4,6	4,6	Püsib
2.	Osakaal MAK MTÜ konsultandi klientidest, kes sai nõustamisel oma küsimusele vastuse või probleemile lahenduse	89%	89%	Suureneb
3.	Rahulolu klienti nõustanud MAK MTÜ konsultandi teenindusoskusega	97%	97%	Püsib
4.	Kodanikuühenduste juhtide rahulolu arendusprogrammiga	8	8	Püsib
Meetme 3.1 tegevused ning eesmärgid rakendusplaanis 2016-2019				
3.1.1.	Rahalised toetused kodanikuühendustele mõju suurendamiseks, institutsionaalse suutlikkuse parandamiseks ning organisatsioonipõhiste arenguvajadustega tegelemiseks	Ette on valmistatud ja avatud vähemalt kaks taotlusvooru, tagatud on toetused rahvusvahelise koostöö soodustamiseks ja tugitegevused kodanikuühiskonna edendamiseks (sh stipendiumid)		
3.1.2.	Alustavatele ja tegutsevatele kodanikuühendustele koolitus- ja mentorprogrammide korraldamine	Alustavatele ja tegutsevatele kodanikuühendustele mõeldud koolitus- ja mentorprogrammid on läbi viidud		
3.1.3.	Piirkondliku ja universaalne info- ja nõustamisteenuse tagamine nii alustavatele kui tegutsevatele kodanikuühendustele	Maakondlike arenduskeskuste MTÜ-de konsultandid osutavad konsultatsiooniteenuseid MTÜ-dele, korraldavad maakondades koolitusi ja üritusi		
3.1.4.	Kohaliku omaalgatuse programmi elluviimine ja arendamine	Kohalik areng ja kogukondade elujõulisus on tugevdatud		

²⁸ Rakendusplaani meetme 3.1 mõõdik 2 väärtust muudeti aruandeaastal ning eespool nimetatud „Maakondlike arenduskeskuste klientide rahulolu MTÜ-de konsultantide teenindusoskusega (kümne palli skaalal)“ asemel on kaks mõõdikut: „Osakaal MAK MTÜ konsultandi klientidest, kes sai nõustamisel oma küsimusele vastuse või probleemile lahenduse“ ning „Rahulolu klienti nõustanud MAK MTÜ konsultandi teenindusoskusega“ Esimese nimetatud mõõdiku tulemus määratakse vastavalt SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitali läbi viidud küsitlusele, mille puhul vastati variandiga „Jah, sain“. Teise nimetatud mõõdiku puhul arvestatakse neid vastajaid, kes vastasid küsitlusele variandiga „Jäin väga rahule“ või „Jäin rahule“.

3.1.5.	Vene töökeelega kodanikuühenduste tegutsemisvõime parandamine (koolitused, nõustamine, infomaterjalid)	Vene töökeelega kodanikuühenduste arenguprogramm on läbi viidud
3.1.6.	Ühiskonna protsessides osalemist toetavad tegevused (sh kodanikuühenduste ja nende omavahelise koostöö toetamine)	Perioodil 2015-2021 on koostöötegevustes osalenud 5000 inimest
3.1.7.	Kodanikuühiskonna trendide ja arengu analüüsimine probleemide ja vajaduste hindamiseks, tegevusplaanide kujundamiseks	Kodanikuühiskonna trendide ja arengu analüüsimiseks vajalikud uuringud või analüüsid on läbi viidud
3.1.8.	Kodanikuühiskonna ja -ühenduste tegevuse statistika regulaarne kogumine ja avalikustamine	Kodanikuühiskonna ja -ühenduste tegevuse statistikat avalikustatakse vähemalt kord aastas
3.1.9.	Kodanikuühendusi puudutavate registriandmete tasuta kättesaadavaks tegemine	Äriregistris kodanikuühenduste kohta olevad andmed on antud vabalt kasutusse
3.1.10.	Vabaühenduste rahastamise läbipaistvuse suurendamine	Valminud on analüüs riigiraha rakendusse riigieelarvest toetust saanud kodanikuühenduste lisamise võimalustest
3.1.11.	Kodanikuühiskonna teemalise teabe üleriigiline koondamine ja jagamine (sh portaalide Hea Kodanik ja MAKIS tööshoidmine ja nende sisu arendamine, uudiste levitamine)	Portaali Hea Kodanik külastatakse keskmiselt vähemalt 9 000 korda kuus
3.1.12.	Üleriigilise tähtsusega kodanikuühiskonna sündmuste toetamine	Üleriigilise tähtsusega regulaarsed kodanikuühiskonna sündmused on toetatud
3.1.13.	Kodanikuühiskonnas osalemisvõimalustest kättesaadava võõrkeelse teabe kindlaks tegemine ja ettepanekute tegemine kommunikatsiooni parandamiseks	Valminud on analüüs vene ja/või inglise keeles teabe kättesaadavuse kohta ning kättesaadavuse parandamise vajadusest

Meede 3.1 „VÕIMEKUS JA KESKKOND“: Kodanikuühenduste mõju ja arengut toetavate tugiteenuste ning arenguprogrammide tagamine

Esimese meetmega keskendutakse tegutsemiskeskonnale ehk tugiteenustele, mida riik ja kodanikuühendused ise pakkuda saavad. Jätkatakse rahaliste toetustega kodanikuühendustele, et suurendada nende mõju ning tõsta nende võimekusi. Jätkatakse ka alustavatele ja tegutsevatele kodanikuühendustele koolitus- ja mentorprogrammide korraldamisega ning piirkondliku nõustamisteenusega nii alustavatele kui ka tegutsevatele kodanikuühendustele.

Kodanikuühenduste jaoks on oluline ka kohaliku omaalgatuse programmiga jätkamine, see on oluline just väiksematele ja kogukonna piires tegutsevatele kodanikuühendustele. Vaja on keskenduda nii vene töökeelega kodanikuühenduste tegutsemisvõimekuse parandamisele kui ka laiemalt ka kodanikuühenduste juhtide koolitusprogrammi väljatöötamisele, käivitamisele ja elluviimisele. Perioodil 11. maist kuni 30. novembrini 2015. aastal viidi Riigikantselei

rahastusel ja KÜSK-i kaudu läbi vabaihenduste juhtimissuutlikkuse tõstmise arenguprogramm, et anda osalejatele hea teadmiste ja kogemuste pagas, et oma ühendused arengus edasi viia ning nende poliitikakujundamises osalemise võimekust suurendada (hõlmas koolitusi, rühma-*coaching*-ut, iseseisvalt oma organisatsioonile tegevusprogrammide koostamist, tugirühmade moodustamist, ühist hindamist, kuidas osalejatel on õnnestunud seatud eesmärkide suunas liikuda). Täiendavalt tuleks analüüsida ingliskeelse kommunikatsiooni vajalikkust, et jõuda nendeni, kes ei oska eesti ega vene keelt, kuid kelle võimalik panus kodanikuühiskonda on sellest hoolimata oluline ja väärtuslik.

Olulisel kohal on erinevate kodanikuühiskonna trendide analüüsimine ja uurimine ning regulaarne kodanikuühiskonna ja -ühenduste kohta käiva statistika kogumine, statistika oleks aluseks edasiste poliitikavalikute kujundamisele. Jätkuvalt on tähtis tagada, et kodanikuühendusi puudutavad registriandmed oleksid tasuta kättesaadavad, et aidata kodanikuühendustel leida võimalikke koostööpartnereid ning kodanikel organisatsioone, mille tegevuses osaleda. Registriandmete avalikustamine on oluline ka kodanikuühenduste läbipaistvuse suurendamiseks. Kaaluda tuleks võimalusi, et luua poolte koostöös avalikust rahast toetust saanud kodanikuühenduste andmebaas, see aitaks kaasa avaliku raha kasutamise läbipaistvusele ning selle tulemuslikumale kasutamisele. Vaja on jätkata kodanikuühiskonnateemalise asja- ja ajakohase teabe avalikustamisega infoportaalides ning toetada üleriigilise tähtsusega suursündmuste toimumist.

SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital viis läbi arenguhüppe taotlusvooru, mille vajalikkust on tagasisides tugevalt rõhutanud eelmise arenguhüppe elluviijad. Ühendused soovisid arendada enim kommunikatsioonivõimekust ja avalikku nähtavust, tegeleda sotsiaalse ettevõtlusega ja luua uusi teenuseid või arendada olemasolevaid. Samuti taheti sageli arendada ka ühingu juhtimisvõimekust. Projekti tulemusel paranes ühenduste sise- ja välissuhtlus, tõsteti organisatsiooni mainet, arendati kodulehte rohkem tehtut ja tulemusi kajastavaks, muututi võimekamaks vabatahtlike kaasajaks, meeskond muutus paremaks igapäevatöö juhtijaks, töötati välja organisatsiooni alusdokumentatsioon, tõhustati koostööd partneritega, võeti kasutusse uusi tõhusaid huvikaitsemeetodeid, arendati võimekust koguda annetusi, muututi võimekamaks humanitaarabi pakkujaks kriisipiirkonnas, alustati erinevate uute teenuste pakkumist.

Piirkondlikud taotlejad pidid tegema kohustuslikku koostööd MAK-ide konsultantidega, kes olid vajaduse korral nõustades abiks. Selle koostöö tagasisidet küsis KÜSK nii MAK-ide esindajatelt kui taotlejatelt ja kokkuvõtvalt saab öelda, et valdavalt oli koostöö vajalik ja õnnestus.

Lisaks viidi KÜSK-is läbi **heade ideede konkurss**, mille eesmärk oli toetada uudseid lahendusi, mis loovad laiaulatuslikke sotsiaalseid muutusi ja edendavad laiemalt Eesti kodanikuühiskonda. Taotlusvooru probleemiks on läbi aastate olnud, et taotlejad ei ole kas abikõlblikud või ideed ei haaku piisavalt konkursi tingimustega. Viimane neist oli 2015. aastal suuremaks murekohaks. **Ühtlasi laekub aina vähem ideid, mis oleksid uued ja laiahaardeliselt Eesti kodanikuühiskonda arendavad.** Seni on saadetud pigem ideid väiksemate kohalike tegevuste jaoks rahastuse saamiseks, mille jaoks ei ole mujalt leitud

toetusmeetmeid. Ideede esitamisel näevad taotlejad mistahes kodanikuühenduse ettevõtmises, kasvõi mõne väikse piirkonna arendamises kodanikuühiskonna arendamist – sest inimesed üle Eesti saavad põhimõtteliselt osalema või vaatama tulla. Seetõttu alustas KÜSK 2015. aastal konkursi kontseptsiooni muutmise ja 2016. aasta taotlusvoor toimub uuenenud kontseptsiooni alusel ning kannab nime „Nupukate lahenduste konkurss“. Täiendavalt toimusid reisitoetuste konkurss, suursündmuste konkurss, uuringute konkurss ning rahastati tugitegevusi.

KÜSKi läbiviidud küsitluse tulemustest selgus, et MAK-i MTÜ konsultandi nõustamisel käinud klientidest 89% said oma küsimusele või probleemile vastuse. 8% sai oma küsimusele vastuse osaliselt, mida selgitati kas poolelioleva nõustamisprotsessiga, keerulise nõustamisteamiga, millele kliendi sõnul polevatki võimalik üheselt vastata või sellega, et klient loobus nõustamise tulemusena taotluse esitamisest keeruliste vormistamisnõuete tõttu. 3% vastajatest (2 vastajat) ei saanud oma küsimusele lahendust ning heitis konsultandile ette tema ebakompetentsust või seda, et otsiti abi sootuks alustavale ettevõttele. Seega on rahulolu MTÜ konsultantidega väga suur ja panustab seeläbi olulisel määral arengukava tegevuse 3.1.3 tulemuslikkusesse.

2015. aasta sügisel alustas MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustiku juhtimisel esimene *action learning* rühm, kus osalesid kuue vabaaühenduse juhtivtöötajat. Arenguprogrammi eesmärk on vabaaühenduste eestvedajate juhtimisvõimekuse tõstmine inimeste arendamise ja probleemide lahendamise tõhusa meetodika abil. Tegemist on esimese täielikult avatud rühmaga, kuhu said kandideerida erinevate vabaaühenduste esindajad. Siseministeeriumi strateegiline partner MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik koolitas välja kümme uut *action learning* edendajat, kellest kuus on maakondlike arenduskeskuste kodanikuühiskonna konsultandid. 2016. aasta alguses valmib 2014. ja 2015. aastal osalenud viie *action learning* rühma tulemuste hindamine. 2016. aasta veebruaris alustati rühmaga, kes moodustatakse HMN-i sotsiaalsete ettevõtete arenguprogrammis osalenud juhtidest, et aidata neil oma organisatsiooni arendamisega kiiremini edasi liikuda.

Olulisemad tegevused meetme 3.1 raames on:

- arenguhüppe taotlusvooru läbi viimine;
- maakondlike arenduskeskuste MTÜ konsultantide koordineerimise üleviimine KÜSK-i.

Tabel 9. Rakendusplaani meetme 3.2 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.	Regulaarsete vabatahtlike osakaal vabatahtlikus tegevuses osalenutest	34% (2013)	Mõõdikut ei seiratud	Suureneb
2.	Püsivabatahtlike kaasamise kogemusega MTÜ-de osakaal vabatahtlikke kaasavatest MTÜ-dest	78% (2014)	78%	Püsib
Meetme 3.2 tegevused ning eesmärgid rakendusplaanis 2016–2019				

3.2.1.	Vabatahtlikku tegevust toetava õiguskeskkonna kujundamine (õigusruum ja maksupoliitika, vabatahtlike kindlustamine)	Õiguskeskkonna kujundamiseks vajalikud ettepanekud on esitatud ja eelnõud on ette valmistatud
3.2.2.	Teavitustöö vabatahtlikust tegevusest (Vabatahtlike Värava infoportaal, kampaaniad vabatahtlike kaasamiseks)	Vabatahtlike Värava infoportaali külastajate arv kuus on vähemalt 3 500
3.2.3.	Vabatahtlikke kaasavate kodanikuühenduste suutlikkuse tõstmine vabatahtlike kaasamisel (sh vabatahtlikke kaasavate kodanikuühenduste võrgustikutöö)	Vabatahtliku sõbra märgise väljaandmine on ette valmistatud ning korraldatud

Meede 3.2. „VABATAHTLIK TEGEVUS“: Vabatahtlike kaasatuse parandamine

Teise meetme tegevustes keskendutakse näiteks üleriigilise vabatahtlike ja vabatahtlike kaasavate kodanikuühenduste tunnustamise jätkamisele ja vabatahtliku tegevuse õiguskeskkonna kujundamisele – märksõnadeks on eelkõige vabatahtlike kindlustamine ja maksuküsimused, aga ka vabatahtliku tegevuse legaalseaduse puudumine. Samuti on oluline tegeleda vabatahtliku tegevuse teavitustööga ning toetada vabatahtlike tugivõrgustikku, et aidata kaasa vabatahtlike vahendamisele ja kaasamisele.

Ühenduste suutlikkus vabatahtlike kaasamisel on toetatud, kaasa on aidatud keskkonna loomisele, et teha vabatahtlike kaasamistööd kvaliteetselt ning tõsta vabatahtlike arvu Eestis. Loodud on vabatahtliku sõbra märk, mis toimib kui arenguprogramm, et ühendid suurendaksid vabatahtliku tegevuse kvaliteeti. 17 ühendust on saanud nõustamist, mis aitab neil senisest paremini oma vabatahtliku tegevust korraldada, toimunud on ka kaks koolitust vabatahtliku tegevuse teemal, see on toetanud ühenduste suutlikust oma vabatahtliku tegevuse korraldamisel. Tagatud on valdkonna huvikaitse ja ühine osalemine valdkonna arendamises Eestis ning välismaal. Valdkonna õigusaktides vajalike muudatuste ja täienduste tegemisel on alustatud koostööd EMSLiga.

EMSL uuris vabatahtlikke lähetavatelt organisatsioonidelt, millised on nende vajadused ning kuidas on need lahendatud. Suuruse järgi saab eristada kolme sihtrühma:

- 1) ühingud, kes viivad ellu mõnd rahvusvahelist vabatahtlike vahendamise programmi, nt Erasmus+ Euroopa noorte vabatahtlik teenistus, arengukoostöös GLEN ning uuemana täiskasvanutele mõeldud EU Aid Volunteers;
- 2) muud arengukoostööd tegevad ühingud, kes saadavad tavapärasest enam vabatahtlikke välismaale, sest töö on selle olemusest tulenevalt võõrsil;
- 3) kõik muud ühingud, kes saadavad vabatahtlikke välja vähem.

2015. aasta suve lõpus esitas EMSL Riigikogule ettepaneku menetluses olnud tulumaksuseaduse § 13 lg 3 kohta, et lisada sellesse punkt: „Rahvusvahelises vabatahtlike vahendavas programmis osalevale vabatahtlikule makstavat päevaraha (mis ei ületa programmis kehtestatud ülemmäära)“, kuid ettepanek ei leidnud toetust.

2013. aastal sõnastatud kaheksast soovitusel on vaja edasi tegeleda kolmega: vabatahtlike lähetamise maksustamise küsimus, täiendav analüüs töötervishoiu ja tööohutuse seaduse § 1 puhul (kas seda kohaldada ka mittetulundusühingu ja sihtasutuse vabatahtlikule ja tagada sellega ka vabatahtlike suhtes töötervishoiu ja tööohutuse nõuete täitmine ja vastutus), tööturuteenuste ja –toetuste seaduse muutmise, et tõendatud vabatahtlikku tööd loetakse tööga võrdsustatud tegevuseks ja oleks võimalus maksta töötutoetust töötule, kes on teinud pärast töösuhte lõppemist vabatahtlikku tööd.

Sotsiaalvaldkonnas vabatahtlike senisest enamaks kaasamiseks on käivitunud koostöö Puuetega Inimeste Koja ja Eesti Töötukassaga. Eesti Külaliikumine Kodukant taastas 2012. aastal katkenud Eesti osaluse Euroopa Vabatahtlike Keskuse tegevustes, see annab ülevaate Euroopa vabatahtliku tegevuse kogemustest ja praktikatest, samuti võimaluse luua uusi koostöökontakte ning teha vajadus korraldada huvikaitset. Toimib vabatahtliku tegevuse laiem teavitustöö, Vabatahtlike Värav on kujunenud vabatahtliku tegevuse keskseks ja laialdast kasutust leidnud infoportaals, Vabatahtlike Väravat toetavad sotsiaalmeedia kanalid. Eesti Külaliikumine Kodukant on Vabatahtlike Väravat kaasajastanud ja kasutajad on selle hästi vastu võtnud. Lisaks on Vabatahtlike Värava juures regulaarselt ilmuv uudiskiri ja blogi, mis kajastab erinevaid vabatahtlike kaasamise praktikaid ja valdkonna uudiseid. Vabatahtlik tegevus on aasta jooksul olnud meediapildis näiteks ühishädala raames ning vabatahtlike tunnustamissündmuse valguses.

2015. aastal töötas **Eesti Külaliikumine Kodukant välja Vabatahtliku Sõbra märgise kontseptsiooni** ja rakendas seda. Kontseptsiooni väljatöötamiseks sõlmiti leping MTÜga Vaba Tahe (Tuulike Mänd). Koostöös valmis märgi kontseptsioon, mida tutvustati 28. aprillil vabatahtliku tegevuse võrgustikule. Märgise kontseptsioon on üleval Vabatahtlike Väravas <http://vabatahtlikud.ee/organisatsioonile/vabatahtliku-sobra-mark/>. Märgise taotlemine avati mais ja tähtajaks laekus 20 taotlust, millest võeti töösse 19 vabaühenduse taotlus. Hindamiskomisjoni otsusega anti välja esimesed märgised kümnele ühendusele, kellele anti koostöös EMSL-iga märgised kätte 27. novembril ühenduste rahastamise seminaril Tallinnas. Märgise saajate nimekiri on üleval Vabatahtlike Väravas <http://vabatahtlikud.ee/organisatsioonile/vabatahtliku-sobra-mark/vabatahtliku-sobra-margi-saanud-organisatsioonid/>.

Ühendustele viidi läbi kaks koolitust, esimene koolitus keskendus vabatahtliku tegevuse õiguskeskkonna küsimustele. Koolituse teine pool pöördus aruteluringidega, osalejate ettepanekul tegeleb Eesti Külaliikumine Kodukant edasi vabatahtlike kindlustuse, tööohutuse ning välisvabatahtlike päevarahade maksustamise teemaga. Tööohutuse teemal ilmus Vabatahtlike Värava blogis lugu (<http://vabatahtlikud.ee/ohutus-ennekoike/>) ning päevarahade maksustamise puhul tehti koostöös EMSL-iga ettepanekud seaduse muutmiseks.

Teine koolitus toimus koostöös vabatahtliku tegevuse võrgustikuga ning keskendus võrgustiku liikmete meeskonnatunde loomisele ja sisulise koostöö edendamisele.

Vabatahtliku tegevuse võrgustikuga toimus kaks kohtumist, mille eestvedajaks oli Siseministeriumi strateegiline partner Eesti Külaliikumine Kodukant. Kohtumiste ja

koolituste vahepeelsel ajal suhtles partner liikmetega võrgustiku listi ning sügisel tööd alustanud teemarühmade kaudu. Uute liikmete kaasamine jätkub suuremas mahus 2016. aastal, kui võrgustiku omavaheline sisuline töö on senisest paremini tööle saanud. Võrgustikus on kasutusele võetud vabatahtliku rinnamärk, mida tehti 1000 tükki, neid jagatakse vabatahtlikele võrgustiku liikmete kaudu. Ühenduste ettepanekud valdkonna edendamisel on esitatud. 2015. aastal algas ühisprojekt „Vabatahtlike kaasajad koovad võrku,“ mis on suunatud võrgustiku töö tugevdamisele. Projekti rahastab KÜSK. Projekt toetab meeskonnatunde loomist, liikmete paremat tundmaõppimist, ühisteemade algatamist, eestvedajate teadlikkuse suurenemist vabatahtlike kaasamisest. Lisaks viidi läbi vabatahtlike üleriigilise tunnustuse projekt „Märka vabatahtlikku 2015“.

Projektis „Vabatahtlik töö – laiendades piire“ on üheks partneriks Eesti Külaliikumine Kodukant, millega aidatakse venekeelsetel ühendustel vabatahtlike kaasamine läbi mõelda. Projekti juhtpartneriks on Noorteklubi Active. Koostöö tulemusel suurendatakse venekeelsete ühenduste teadlikkust vabatahtlikust tegevusest ja Vabatahtlike Väravast ning selle kasutusvõimalustest. Samuti loodetakse kaasata venekeelsete ühenduste esindaja vabatahtliku tegevuse võrgustiku töösse.

Olulisemad tegevused meetme 3.2 raames on:

- vabatahtliku sõbra märgise kontseptsiooni loomine;
- vabatahtliku tegevuse võrgustiku kohtumiste läbiviimine.

Tabel 10. Rakendusplaani meetme 3.3 mõõdikud

Nr	Mõõdik	Algtase	Tulemus 2015	Sihttase 2018
1.	Kodanikuühenduste osakaal, kes on saanud viimase aasta jooksul riigieelarvelistest vahenditest toetust	13,4% (2012)	Mõõdikut ei seiratud	Püsib
2.	Nende kodanikuühenduste osakaal tulumaksusoodustustega ühenduste nimekirja kuuluvatest kodanikuühendust, kellele on aasta jooksul tehtud annetusi	57%	58%	Suureneb
Meetme 3.3 tegevused ning eesmärgid rakendusplaanis 2016–2019				
3.3.1.	Annetuste, heategevuse ja filantroopia edendamise võrgustiku loomine ning tegevuse kujundamine annetuskultuuri ja annetamist soodustava keskkonna edendamiseks ettepanekute väljatöötamiseks, heade praktikate jagamiseks ning arendustegevuste algatamiseks		Tagatud on annetuste kogumise hea tava teemaline nõustamine ja annetuste kogujate koolitamine, annetuste kogujatele on välja töötatud juhendid ja praktilised töövahendid	
3.3.2.	Annetuste suuruse ja kogumahu suurendamist toetava õiguskeskkonna kujundamine		Õiguskeskkonna kujundamiseks vajalikud ettepanekud on esitatud ja eelnõud on ette valmistatud	

3.3.3.	Kodanikuühenduste omatulu teenimise võimekuse arendamine (sh äriidee leidmine, ärimudeli väljatöötamine ja katsetamine, tootearendus, turundus ja müük)	Koostatud on õppematerjalid / praktilised töövahendid ning tagatud on koolitused ja nõustamine
3.3.4.	Ühiskondliku mõju hindamise ja kommunikatsiooni võimekuse tõstmine (sh arenguprogrammid, standardite ja heade praktikate levitamine)	Tagatud on vastavad arenguprogrammid, standardeid ja head praktikat on levitatud

Meede 3.3. „RESSURSID“: Kodanikuühenduste suutlikkuse parandamine koguda mõjusaks tööks vajalikke ressursse

Kolmanda meetme tegevused puudutavad eelkõige annetuste, heategevuse ja filantroopia edendamist. Lisaks annetuste kogumise hea tava teemalisele nõustamisele ja koolitamisele on oluline ka leidlike annetusi platvormide ja algatuste kasutuselevõtu toetamine. Ka siin on ühe tegevusena annetuste kogumist soodustava õiguskeskkonna arendamine. Uus suund on arendada kodanikuühenduste omatulu teenimise võimekust ning tõsta kodanikuühenduste ühiskondliku mõju hindamise ja selle kommunikeerimise võimekust.

2015. aasta aprillikuus läbiviidud küsitlusekohaselt on MTÜ-dele rahalisi toetusi andnud 93% küsitlusele vastanud KOV-idest ja 7% ei osanud vastata. **Rahastamise tulemuslikkust on hinnanud 38%** ja hinnanud ei ole 62%. Rahastamise tulemuslikkust hinnatakse peamiselt aruannete põhjal. Mitmel korral on vastajad nimetanud ametnike osalemise MTÜ korraldatud üritustel ja ringkäigud. Vabauhenduste toetusprogrammide mõjususe tõstmiseks on oluline vähendada poliitiliselt juhitud rahastamisotsuste tegemist, samuti kajastada HMN-i rahastamistingimusi, (arvestades juhendit ja muutunud keskkonda, suuremaid tulevikutrende ning valdkondlikke ja horisontaalseid (sh KODAR) strateegilisi eesmärke) korrastada sellega seotud valdkondades ühenduste rahastamist. Need tegevused parandavad kodanikuühenduste suutlikkust ressursside kogumisel.

Vabauhenduste liit EMSL kutsus 2015. aastal kokku annetusi koguvate vabauhenduste võrgustiku. Koostöös Heateo Sihtasutusega ning Kodanikuühiskonna Sihtkapitali toel tehti kindlaks suuremate ja väiksemate annetuste kogujate spetsiifilisemad vajadused, korraldati kohtumisi ja koolitusi annetamist reguleeriva õigusruumi kohta.

Võrgustiku arutelude tulemusel selgus, et:

- vabauhendid vajavad abi annetuste kogumisel: vähe on oskusi ja ei tajuta võimalusi kampaaniate tõhususe mõistmisel ja korraldamisel, vähestel on annetuste kogumine tööülesandena meeskonnas eristatud;
- annetused on enam emotsionaalsed kui ratsionaalsed, annetajad ei taju ühiskondlikke probleeme ja/või nende teravust, administreerimiskuludeks on raske annetuste kogumist õigustada;
- annetuste piirmäär ei jäta annetust tegemata, aga mõjutab annetuse suurust, senini ei ole see suurannetuste tegemist soodustanud;

- puudub analüüs, kas suurannetajatele soodsama maksukeskkonna loomine oleks tõhus vahend annetuste suurendamiseks.

2016. aastal jätkab EMSL annetuste kogujate võrgustiku töö koordineerimist, sisustatakse täpsemalt annetuste kogumise hea tava ning aasta lõpus valmib tegevuskava edasiseks. Õigusruumi parandamiseks tehtud esialgsed ettepanekud sisustatakse ning alustatakse läbirääkimisi nende jõustamiseks.

Olulisem tegevus meetme 3.3. raames on:

- rahastamise tulemuslikkuse hindamine

3. MAKSUMUS 2015. AASTAL

Arengukava tegevuste elluviimiseks nähti 2015. aastal ette orienteeruvalt 1,6 miljonit eurot, milles sisaldus SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital aastane eelarve 1,3 miljonit eurot, maakondlike arenduskeskuste MTÜ-de konsultantide töötasu ja Siseministeriumi eelarvesse kavandatud 130 000 eurot arengukava tegevuste elluviimiseks.

Arengukava elluviimiseks läbiviidud tegevuste maksumus on esitatud allolevas tabelis.

Alaeesmärgid	Planeeritud	Tegelik 2015
Alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	38 000	38 000
Alaeesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega	195 000	195 000
Alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks	1 405 000	1 408 000
Rakendusplaani eelarve kokku	1 638 000	1 641 000